

A

L3416

ANNA BRIGADER

**Princese
Gundega**

un

Karalis Brusubārda

Vallera un Rapas akciju sab.

A
3416

L
824

250819

Anna Brigader

Princese Gundega
un
karalis Brusubārda

Pasaka 4 cēleenos (6 bildēs)

N. 2556

Otrais iespiedums

Rīgā, 1923.

Valtera un Rapas akc. sab. izdevums

Atļaujas izrādēm izsniedz
izdevēji.

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0304010800

Valtera un Rapas
akc. sab. spiestuve
Rīgā, Skārņu ielā № 13.

Darbojas:

Saiva	}	princeses.
Elka		
Gundega	}	Gundegas rotaļu biedres.
Mirdza		
Irbīte		
Zīle		
Paipala		
Alksnīte		
Pārsla		
Adaļa	— Gundegas aukle.	
Garzobju	karalis.	
Varžzemes	karalis.	
Magonzemes	karalis.	
Sārtais	}	prinči.
Zilais		
Baltais		
Dzeltenais		
Ubags Māris	— Karalis Brusubārda.	
Sūtnis.		
Sniedze.		
Māte	}	Sniedzes.
Vectēvs		
Vecmāte		
Kāda māte.		
Kāds bērns.		
Viens	}	no pūļa.
Otrs		
Trešs		
Dedzīgais		
Tūļīgais		
Žņaudzējs.		
Miesnieks.		

Maizniece.

Rotu

Drēbju

Paiju

Pirmais

Otrais

Aklais

Pirmā

Otrā

Trešā

Pirmais

Otrais

Pirmā

Otrā

Pirmais

Otrais

Zēns.

Jauneklis.

Rasulīte.

Daris.

Četri pavāra puikas.

Vieglais princis.

Galma kungs un dāma.

Galma ļaudis, pavadoni, sulaiņi, rokas meitas,
tirdzenieki, ļaudis.

Pirmais cēliens.

Pie Garzobju karaļa. Priekšnams. Durvis pa kreisi us virtuvi, pa labi uz karaļa istabām, pa vidu uz āru. Telpā viens galds un daži soli gar sienām. Pie sienām plaukti ar podiem, vāzēm, starp tiem laimes kamoliņš un zelta laimes kauss. Sulaiņi un pavāri nes pāri pār skatuvi lielas bļodas ar veseliem ceptiem sivēniem, iēriem, kazlēniem, zosīm; lielus grozus, pilnus ābolu, milzīgas kannas un kausus u. t. t. Aiz skatuves dzīrotāju dziesma.

Taurēdama Līgsma sauca
Vārtu staba galiņā,
    Oijo, oijoho, oijo, oijoho!
    Vārtu staba galiņā.
Trīs dieniņas tauta brauca
Karalmeitu pagalmā,
    Oijo, oijoho, oijo, oijoho!
    Karalmeitu pagalmā.
Jods lai bēdā savu bēdu,
Man nav bēda padomā,
    Oijo, oijoho, oijo, oijoho!
    Man nav bēda padomā.
Liek uz ciņa, spē ar pēdu,
Lai grimst purva dibenā,
    Oijo, oijoho, oijo, oijoho!
    Lai grimst purva dibenā.
Līgo vakars, līgo rīti,
Dzer un dziedī, dzied un dzer,
    Oijo, oijoho, oijo, oijoho!
    Dzer un dziedī, dzied un dzer.
Piesit kannu, kamēr kriti,
Visiem labi kopā der,

Oijo, oijoho, oijo, oijoho!
Visiem labi kopā der!
Oijo, oijo, oijo—oijo,
Oijo—oijo, oijoho!

Adaļa sulaiņiem pretī, rūpju pilnā steigā un nemierā. Uz viņas mājienu rinda sulaiņu apstājas; viņa pieiet pie katra, iemērc pirkstu bļodā vai piedur pie cepeša, nogaršo.

Nu žiglāk, žiglāk! Kādi tūlas esat!
Pār sliegsni! Ātrāk! Pilnas bļodās nesat!
Un ko jums teic, to liekat lietā:
Lai acis redz, kur robs, tur citas vietā!

Sulaiņi prom. Adaļa staigā un riko. No ābolu groza nokritis ābols, viņa to paņem un noliek uz galda. Kā apdomājusēs.

Ko tad es īsti gribēju, kur tiku?
Ak — kā no gaiļiem acu nesaliku.
Kāds brīnums? Kur lai tagad mieru rod,
Trīs princeses kur vīriem jāizdod.

Karalis no labās puses ar žestu aiz sevis. Klausīdamies dzirotājos.

Trīs dienas jau kā maisā beļ!
Tik ēd un dzeļ, tik ēd un dzeļ.
Tas pagrabā un makā ķeļ!

Adaļa paklanas.

Tu, kungs un kēniņ, negaudies pārlieku,
Trīs meitas izprecināt nav par nieku.

Karalis apmierināts.

Ja, tiešām, krietnis darbs ir padarīts:
Ar Magonkarali, kad ausis rīts,
Ies laipnā Elka, un kā balta kaiva
Uz Varžu zemi lidos mana Saiva. —
Tik Gundega, tai izvēlēties vara,
Bet jods lai viņu sazin, ko ta dara! —
Tā mēļo, gražojas un lokās, tinas —

Adaļa starpā.

Gan princesīte Gundega jau zinās!

Karalis

Ko viņa zinās! Trenkāts putnu bars

No asas bultas — viņas prāts un gars:
Te ceļas, plok, te laižas, valstās, skrej,
Ar vienu aci raud, ar otru smeļ,
Te tur ko cieti, te to dzen un tvarsta,
Te zobus klabina, te atkal karsta. —
Ē, tādi skuķi tīrā jodu balva! — —
Bet pielūko tu — viņas lielā galva! —
Tu ar' tur savu daļu vainas nesi.
Tu izlutinajš'e man viņu esi!

Adaļa

Mans kungs un ķēniņ —

Karalis

Nu, nu nepinkšķi!
Man riebjas tādi bābu penteri.
Bet vīra vārds — to vakar neizšķīru —
Nu pietiek man to plītību un dzīru;
Ja šodien tā sev vīru neizvēlē,
Tad manis pēç — lai lēc, lai dej, lai spēlē!
Bet tik ne te. Lai iet! Kur grib, lai iet. —
Kur saule lēc, vai arī tur, kur riet.

Adaļa

Tā! It kā tā iz svešas ligzdas būtu!
Priekš vecākām nekas tev nav par grūtu!

Karalis paņem ābolu no galda un to pārļauž.

Vai re, kā ābols vidū pušu dalās,
Tik sarkanbaltas saplūst laustās malas.
Tā Saiva — Elka-manas meitas abas
Ir daļas tik no manas dzīvās dabas.
Šai pusē — tas bij saulē karinats —
Tā mana Elka, tas man laipnais prāts,
Kā piesūcējs ar saules sārto kvēli. —
Šī — Saiva — drūma...

Adaļa

Launa!

Karalis

Valdi mēli!

Adaļa nevar valdīties.

Nu, protams, kas tad Gundegai vairs tiek!
Par dzeguzes tai bērnu jāpaliek. —
Ir visa jau tā prece bij ar ziņām.
Tik divi karaļi! Un tie ar' viņām!

Karalis

Tur prinču lidums! Lai tik izlūko!

Adaļa

Ja, tie m pēc valstībām vēl jālūko!
Tie īstie tēvu norūkēti pluški.
Tur Gundega lai iet par pelnuruški!
Ja tava bērna laime tev tāds nieks,
Tad, rādās, tev vēl apsievoties prieks.

Karalis

Tu bīsties soda, sieva! kā man rādās,
Tev bijašanas nav vairs itnekādas!

Adaļa bailīgi atkāpias.

Ārā ragu skaņas: Tu—tū, tu—tū, tu—tu—tu—tū!

Karalis

Klau! Taure vēsta kādu svešinieku.

Adaļa

Kaut vēstītu ta krietnu precinieku!

Durvis vidū atdaras. Sūtnis ar pavadoņiem. Visi zemu klanās.

Sūtnis

Slava tev, kungs un ķēniņ!

Pavadoņi

Slava tev, kungs un ķēniņ!

Karalis

Ja nāc kā draugs, tad esi sveicināts!

Sūtnis

Es mute tik, ko valda cita prāts.
Man citam vajag laimi nest.
Tas gaida uz krustceļiem
Ar spožiem jātniekiem,
Grib līgavu līdzī sev vest.

No viņa sūtīts esmu klāt,
Tam daiļo līgavu baidināt.

Karalis izlikdamies nesapratis.

To meklē tu manā pajumtā?

Gundega ar rotaļu biedrēm parādās durvīs pa labi. Sūtnim runājot, viņas, vērīgi klausoties, nokāpj no trepēm zālē.

Sūtnis

Tā tavai sirdij vistuvākā.

Karalis

Kuŗa tā varetu būt?

Sūtnis

Vai atminēt tas tik grūt?
Man svešs tavš nams un svešs tavš lauks,
Bet sirds man pilna kā vīna trauks,
Sirds šūpojas kā svētku zvanās,
Tik v i e n a priecas vārda skaņās;
Tik viens vārds skan Garzobju zemē,
Tik viena puķe zied Garzobju zemē,
Tik viena zvaigzne mirdz Garzobju zemē:
Gundega! Gundega skaistākā!
Gundega, princese daiļākā!

Gundega klusu iesmejas un ietek draudzeņu vidū, kuŗas ap to spēpjas kā bites ap savu karalieni.

Karalis novēršas atturīgi.

Tev mute ir, tik prāta neredzu,
Ar tavu pārspīloto precnieku. —
Kas Gundegu par līgavu grib vest?

Sūtnis

Kā dārgu puķi sev pie krūtim nest,
To zvērēja pie sava karalvārda
Mans kungs un ķēniņš, lielais Brusubārda!

Adaļa saplok kā vārpa.

Karalis

Ko? Brusubārda! Ā, kāds prieks!

Adaļa atkal klanas.

Kāds prieks!

Sūtnis

Es viņa sūtnis tik un vēstinieks!

Karalis

Slavena vēsts no slavena vārda!

Adaļa klanas sūtnim.

Lielais karalis Brusubārda!

Tad pietek pie Gundegas un dziļi viņas priekšā paklanas.

Karalis

Te Gunudega, daiļā princese!
No viņas pašas tiks tev atbilde.
Jo es tāds neesmu kā citi tēvi,
Kas bērniem uztiēpj varmācīgi, glēvi
Tik savu gribu. Izvēlējās abas
Ir manas vecākās pēc savas dabas,
Tā arī jaunākai to darīt neliedzu.
Pats šautuvi tai rokās ielieku.
Lai pate iesit diegu liktenaugā,
Lai brīvi ņem, kas lemts tai bēdās — baudā.

Gundegai.

Un tev, mans bērns, nu jāpārdomā vienai,
Kā vari atbildi tu cēlu dot,
Kā — atturoties — vari aplaimot,
Kā pienākas tik dižai karalienai.

Sūtnim.

Tev, draugs, es ceru gan pa prātam būs,
Ja mutei noskalosi putekļus.
Ej iekšā, neliedzies, ko prasa daba,
Tur galdi lūstin lūst no visa laba.

Adaļai.

Tu, Adaļa, man gādāsi par to,
Ka viņu pienācīgi apkalpo.

Adaļa ar sūtni pa labi prom.

Es pats pie saviem viesiem došos sērst,
Es viņu dzīres gribu svētkos vērst.
Sver divkārt manta, simtkārt vairāk gods,
Kur lielais Brusubārda top mans znots!

Pa labi prom.

Gundega stīvi izstiepuse rokas uz priekšu, ievēl galvu dziļi plecos, izgrūž mežonīgu skaņu, kuŗa, ar uzviju augstu pieaugdama, nokrīt kā pa toņu kāpēm dūcošos smieklos, apmēram:

U—hūhhh—hu—hu—hu—hu—hu!

Visas rotaļu biedres atkārtō Gundegas žestu un skaņu.

Gundega atmet galvu, izsvaida rokas kā airus, satveras ar citām rokās.

Visas tāli atliekušās, griežas ātri kā sudmaliņās un sauc:

U—hūhhh—hu—hu—hu—hu—hu!

tad atlaižas. Loks izirst, viņas nokrīt kur katra un smejas.

Gundega pieņemtu nopietnību.

Nu, meitas, sakat, ko katra prot!
Kādu atbildi Brusubārdam dot?

Irbe

Lai iet pie joda, pie kāķa, pie rata!

Mirdza

Viņam ne'sot uz galvas neviena mata.

Zīle

Ak nē, tā, Mirdza, neesot vis,
Viņam galva kā pakulu vērkuļis.

Paipala

Un bārda pinkās kā mūŗa meŗi.

Pārsla

Tur mājojot lūŗi, lāŗi un eŗi!

Visas kā augsā.

U—hūhhh—hu—hu—hu—hu—hu!

Alksnīte

Un deguns tūcis, kā biŗu strops.

Mirdza

Nē, nē, kā uz sprādzienu savilkts strops.

Zīle

Un balss no rītiem kā krauklim krekŗŗot.

Paipala noslēpumaini un brutali.

Bet nakti kā meŗa kuilim rekŗŗot.

Mirdza

Bet rokas, tā visi strīdas un daras,
Esot vai veselu jūdzi gaŗas.

Alksnīte

Un kājas kā plegznas tik dilstot un dēdot.

Mirdza

Par to ar' vienmēr tik ratos sēdot.

Zīle

Vēl labi, ka rokas kā bērza rīkstes,
Būs tūliņ Gundai šupuļa likstes.

Pārsla

To pakārs vecam zem bārdas.

Irbīte

ar riebumu kratīdamās.

Ko!

Vecs ar' tas vēl esot — br—brr—brr—buah!

Alksnīte

Kā pērnais pūpēdis ceļmalā.

Zīle

Kā runcis mans desmitā vasarā,
Stībic — stībic! Uz trim kājām lēc.

Paipala

Kā piepe uz trunej'ša celma — tik vecs!

Visas

sauc kā augšā.

U—hūhhh—hu—hu—hu—hu—hu!

Griežas sudmalīnās un laižas atkal vaļā. Izsmejas. Tad nomierinās atkal.

Gundega

Nu, meitas, sakāt, ko katra prot,
Kādu atbildi Brusubārdam dot?

Visas

Atraidīt!

Gundega

Protams, atraidīt!

Irbe

Lai brauc uz mēnesi vai sauli
Sev meklēt sievas, līdz sabirst kauli!

Pārsla

Kas tev gan ies pie šitā sūrā?
Es nē, kaut man nav krekla pūrā!

Visas

Atraidīt! Atraidīt! Atraidīt!

Mirdza

Lai teic katra, kas uz mēles krīt!

Gundega

Tad labi, ej, Mirdza, sauc sūtni iekšā.
Aiz manis visas un katra teic priekšā.
Jūs' mute lai teic, ko pate es lemu,
Jūs' mute ko teiks, es uz sevi ņemu.

Mirdza ar sūtni. Visas nostājas aiz Gundegas.

Gundega

Saka, tev zeme degot zem kājām,
Es tāpēc tevi laižu uz mājām,
Un tev par bildinājuma godu
Atbildi, kā tev nākas, dodu.

Sūtnis

Mūsu kumeli joņos strauji un spēji,
Mūsu kumeli joņos kā dienvidus vēji,
Lai karaļa sirds kā saulē drīz silst.

Gundega

Tad uzklausies, ko es gribu bilst.
Tā teic: tavs karal's ne'sot skaists.

Sūtnis

Mans karal's?

Gundega

Esot tāds dieva laišts.

Sūtnis

Mans karal's?

Gundega

Bet lai man pa gaumei būtu
Tas, kas mani par sievu gūtu,
Es teikšu, kā tam derētu posties,

Ja grib no jauna kā prečnieks mosties.
Vispirms —

Mirdza ātri pār Gundegas plecu.
Lai mazgājas putna pienā!

Gundega
Tā balta paliek āda kŗaupa.

Paipala kā Mirdza.
Lai degunu tur saltā plienā.

Gundega
Tas tūkumu un pumpu laupa.

Alksnīte
Ar saules pirmiem stariem
Lai ķemmes tas zeltīt zeltī.

Gundega
Tas galvas un zoda sariem
Vēsma maigumu veltī.

Zīle
Lai rij ikdien, to vajag tam sacīt,
Uz tukšu dūšu lakstīgalas dziesmu.

Gundega
Jo nevar tak mīlas liesmu
Ar kraukļa ķērķšanu slacīt.

Pārsļa
Trejdeviņiem dūju glāstiem
Lai aptin kalsnās rokas.

Gundega
Jo katras sievas mokas
Tās esot pa ļaužu stāstiem.

Irbīte
Tad vēl pēc mana padoma:
Lai sien zem katra papēža
Trīs podi stīrnas viegluma.

Gundega
Jo jaunas sievas gaita,
To saki tam bez bēdām,

Ir tā kā putna lida
Bez zīmēm un bez pēdām.

Adaļa ienāk.

Sūtnis stāvējis visu laiku pazemīgi nokārtu galvu.

Un ja nu mans karal's to visu zin un prot,
Kādu atbildi tad tu gribi viņam dot?

Gundega

Ak, atbilde tik viegla nav.
Daudz bij man precinieku jau.
Kā lai tiem citiem sariebju? — —
Viņš dabūs —

Savelk plecus.

Mirdza ātri.

Garu degunu!

Gundega un **biedrenes** komiski nopietnā pozā noliecas zemu un taisa garā deguna zīmi.

Visas

Viņš dabūs garu degunu.

Adaļa sasit rokas.

Vai, vai, kas to drikst sacīt acīs!
Vai, vai, ko nu tēvs-karal's sacīs!

Sūtnis saslejas lepmi un zvērojošs.

Kā, vai ar princesi man darišanas?
Man liekas gan, šē notiek alošanās.

Adaļai.

Tu esi vecākā šē kalpone,
Teic man, kas ir šī jaunā verdzene?

Visas sakustas.

Tai gaita neveikla un balss tik asa,
Ko teikt, ko neteikt, visu citiem prasa,
Kā stulbais, kas uz ceļa ceļu tausta,
Kā lellīte, pie aukliņas ko rausta.
Pats redzu nu kā patiesu šo ziņu,
Kas izpausta par šito „princesiņu“.

Gundega

Par mani izpausta tik ziņa viena:
Mans daiļums ir tik liels kā saulēs diena!

Sūtnis

Šo saules dienu atnesu tev es,
Tu spoguļojies tai kā burvju sakti;
Bez manis — nava tās uz pasaules,
Es aiziešu, tā pārvērtīsies nakti. —
Tu negribēji tā, ko laime sūta,
Tad paklausies, ko vējš man ausīs pūta:
Pret tevi karal's esot diezgan vēss;
Reiz tava māte, kā mēr tas gāj's karā,
Ir bij'se kāda zema kalpa varā.
Tu — bandu bērns! Viņš jūt, ka nav tavs tēvs!

Gundega ar saspīstām dūrēm gāžas tam virsū.
Ā, nelieti! Tu lops! Tu velns! Tu zvērs!

Sūtnis

Ha - ha! Tāds karaļmeitām dusmu mērs!
Tur viņas rokas cieti, ar zaimojošiem smiekliem.
Krik—krik! Kā žagari lūst tavi balsti!
Rīt šitā ziņa iēs no valsts uz valsti.
Tad savu daiļumu tu mīci mīklā,
Neviens vairs karal's neies tavā tīklā;
Bet izmet makšķeri, tik pasteidzies,
Varbūt kāds princītis vēl ieķersies!
Ar smiekliem pa vidu prom.

Gundega aiz dūsmām kampj pēc elpas.

Visas bez Gundegas.

Kāds kauns! Kāds apsmieklis!
Šis paļas! Zaimi!

Adaļa nicinošu ironiju izplēš rokas Gundegas priekšā.

Nu, pūt nu —! Aizdzini tu savu laimi!

Prom pa labi.

Gundega aiz dūsmām plīstot.

Hei, Mirdza, Pārsla, Irbe, skrejat, skrejat!
Tām katlus verdošus uz galvas lejat!
Un saucat kalpuš! Asins suņus rīdat!

Pie kāķa raujat! Siat! Kājām mīdat! — —
Ko stāvat, svina pickas! Zobus vēšat?

Mirdza, Pārsla prom.

Prom, prom! To sikos gabaliņos plēšat!

Dzen citas. Mirdza un Pārsla ieskrej atpakaļ.

Mirdza

Par velti! Nav! Uz kumeļa žiglā
Tas nozudis kā akā, kā miglā!

Gundega

Ha, neliete, to tu man drikstī teikt!

Adaļa steidzīgi ieskrej.

Precinieki, precinieki nāk tevi sveikt!
Prinči lūdz vārdu pēdējo.

Gundega valdās.

Labi. Lai notiek. Tie dabūs to.

Adaļa

Ak princesīte! Ak labiņā!
Kad tik iztaptu tēvam. — Lai nu kā! —

Iziet.

Gundega

Stāvat rindā, kā pienākas!

Mirdza slepus.

Kā elles pūķis tā ālējas.

Četri prinči: **Sārtais**, **Dzeltenais**, **Baltais** un **Zilais**, no galvas līdz
kājām ģērbti pēc saviem nosaukumiem, ienāk un paklanās.

Sārtais plats un bramanīgs, sārta galvu.

Trīs dienas un naktis stenam un vaidam,
Trīs dienas un naktis atbildes gaidam.
Nu pēdējais vārds. — Mums ceļš pa kājām:
Vai būs, vai nebūs? Laiks laist uz mājām!

Dzeltenais ļoti jauns.

Viens, vai otrs; tas tavā varā!

Sārtais

Viens, vai otrs, tas nekrīt svarā!

Baltais un Zilais

Ja, viens, vai otrs, tas nekrīt svarā!

Gundega aizliek rokas aiz muguras un aplūko prinčus no galvas līdz kājām.

Man patīk zelts un sudrabs,
Man netiek māls un pliens;
Jūs patīkat man visi,
Un netīkat — neviens.

Sārtajam.

Tev augums būtu naskis,
Bet paure kā piena pods.

Dzeltenajam.

Tev mati — kā ritulī vaskis,
Bet kails kā delna — zods.

Baltajam.

Tev lūpas — ķiršu ogas,
Bet ausis — ļaudis mēda!

Zilajam.

Tev acis — spožas pogas;
Bet deguns — akmeņu grēda!

Nopūšas.

Ak, ko lai daru, ko sāku,
Kā isto sev izvēlēt māku? — —

Viņas skats krīt uz plauktu.

Ā, vecmātes laimes kamoliņš
Kur plauktā! Lai tad izšķīr viņš! —
Es jums acis aizsiešu,
Ar laimes kamoliņu metīšu,
Kuŗu, neredzot, trāpīšu,
Tas būs — tas būs! —
Tas man, nabadzītei, par vīru kļūs! —
Meitas, sienat tiem acis, lai mainās un mijas,
Lai saķeras rokās, griežas un vijas,
Kā uz titavām dzijas!

Prinčiem aizsien acis, katram ar tādu autu, kādas drēbes. Viņi saķeras rokās un sāk groteski griezties.

Gundega atliec galvu un aizver acis. Tai pašā brīdī durvis uz virtuvi atveras un viņās parādās **Ubags Maris**, pinkainu bārdū, galvu kā pakulu vērkuļi, milzīgu degunu — kuprains un klībs.

Es aizveru acis:
Kamoliņš krīt un rit!
Vērojāt meitas,
Kurū tas ķer un sit!

Viņa met kamoliņu akli, bet kā ar nolūku augsti, netrāpot neviena no prinčiem. Kamoliņu aizmetuse, Gundega ātri atgriežas ar muguru pret prinčiem un aizklāj acis.

Māris durvīs, kamoliņu uzķēris, stipri.
Man rokā!

Tūlit pazūd.

Rotaļu biedres izbijušās.
Ahh!!

Gundega
Kurš bij?

Mirdza stomas.
Neviens!

Gundega priekā.
Ha—ha—ha—ha!

Mirdza
No prinčiem neviens — —

Gundega ātri atgriežas.
Kas tad?

Mirdza
Ak augstā, kamolu valda
Kāds ubags, kas kukņā malku skalda.

Gundega
Tu, bezgode!

Irbe
Ja, tur durvīs, ja!

Mirdza
Viņš kamolu paķēra, pazuda. —
Ko darīt? Saut kalpus?

Gundega

Dzelss rīkstēm graizīt,
Tad uguns mēlēm likt vātis laizīt!

Mirdza

Es eju. —

Gundega

Vēl nē. Vēl izdomāt moku!

Sārtais princis

Kā, vai ar mums tik nedzen joku?
Viņš norauj autu no acīm. Citi tāpat.

Zilais un Baltais

Ja, ja. Vai ar mums tik nedzen joku?

Gundega biedrenēm.

Vēl ciešat klusu. Lai paliek viņš! —
Prinčiem.

Ak prinči, jūs nekēra kamoliņš! —
Žēl, ka neviens jūs nekļuvāt lomā. —
Ko darīt? Tā nolemts likteņa omā.

Sārtais

Ar varu jau nevar rados kļūt.
Kad nebūt — nebūt!

Dzeltenais

Bet labāk gan būt. —
Ko laime liedz, nav roku ņemams.
Bet teic, vai nav tev vēl kas lemams?

Gundega

Vēl ir gan, bet tā tāda lieta
Priekš jums tik grūta, tik smaga, tik cieta
Kā akmens, ko ar zobiem grib kost.

Sārtais

Kas jādara, jādara, teic tik nost!

Baltais, Zilais

Nu, protams, kad jādara, teic tik nost!

Gundega

Vai redzat tur skaisto krūzi plauktā,
Ar tūkušu vidu un šauru malu?
Gundega māj Mirdzai, kuŗa noņem krūzi.
To deva man Lauma, kūmās sauktā.
Kas dzeŗ to pilnu ar vīnu vai alu,
Tam asins pieplūst ar uguns spēku.
Lai iet tad pret laimi vai pret grēku,
Man, nabadzei, vajag to beidzot milēt. —
Tā patikās toreiz Laumai zilēt.

Dzeltenais

Tik vien tā bēda, kā izdzert kausu!

Sārtais

Do' šurp! Es pirmais!

Dzeltenais

Tu būsi par gausu!
Lai iet caur lozi! Tā izšķirt grūti!

Zilais, Baltais

Caur lozi! Caur lozi! Tā izšķirt grūti!

Sārtais svaida elkoņus.

Ko tur! Kas pirmais, tas dabūs brūti!

Dzeltenais

Caur lozi! Dod kausu man!

Zilais, Baltais

Dod mums!

Gundega attur prinčus.

Pag, pag, tur vēl svarīgs noteikums.
Tā teica Lauma: Kas kausu grib dzert,
Tas nedrīkst to rokām skart, ne tvert.
Ja kāds to dara — tā viņa vaļa —
Bet tad stāv tam lielas grūtības priekšā —
Vispirms — zūd sievas pūra daļa —

Sārtais

Na, kad tur tādas burvības iekšā! —

Gundega

Par citām man aizliegts vārdu teikt.

Sārtais uztraucas.

Tad nevaj' dzēja iesākt, ja nevari beigt. —
Bez rokām! . . . Tur zūd jau cilvēku mēri!

Dzeltenais uztraucas.

Kā tad lai dzeram, kā stārķi, vai jēri?!

Gundega

Ja, taisni tā: lai rokas abas
Gar sāniem nokrīt kā sētas važas.
Tad tikai ar lūpām skart un sniegties,
Un kausu liekt un pašam liekties.
Tik — Dievs sarg! — kauss lai nesaplist,
Lai neviena pilīte neizlīst,
Lai bārdas pat jums nenaslop!

Sārtais

Tad tur pats jods lai par nelgu top!

Dzeltenais

Tu — nostādi papriekšu kausu
Un ļauj man mēģināt ar sausu.

Mirdza

Ha—ha—ha—ha! Vai re, kāds lamzis!

Irbīte

Tam bail, ka nenaslop tēva dots vamzis.

Uz Gundegas mājienu Mirdza noliek kausu uz galda. Dzeltenais princis mēģina, vai varēs izdzert kausu, ar rokām neskaroties klāt.

Visi seko viņa kustībām ar lielu uzmanību.

Gundega biedina.

Ka nenokrīt! Turat uz galda rokas,
Meitas, un uzmanat, kā tam sokas!

Irbīte

Nu, veiklāk, veiklāk! Ek, veļas un rit.

Dzeltenais neviļot grib pieskarties rokām.

Irbīte

Nost rokas!

Mirdzai.

Dod tam pa nagiem! Sit!

Māris parādās durvīs un skatās neviena nepamanīts.

Dzeltenais kad kauss grib krist, satver to abām rokām.

Mirdza

Ek, paspēlēja! Un nav vēl sācis!

Paipala

Ek, izdancojās! Kā klonā lācis!

Sārtais nostājas plati un bramanīgi.

Lej pilnu! Laid mani! Es tukšošu tīri!

Mirdza pilda kausu. Sārtais princis gan stāvus, gan uz ceļiem meklē ieņemt tādu stāvokli, kā pieklūt kausam. Kad viņš patlaban izstiepi lūpas, pienāk ātri Māris un uzliek tam roku uz pleca.

Māris

Lej pilnu un dzer!

Nem kausu rokā un izdzer.

Tā dara vīri!

Noliek kausu uz galda, ātri ārā.

Sārtais un citi prinči, kā uz mutēm sisti, saskatās. Uztraukums vispārējs. Tad atpūjas.

Sārtais

Kas tas?

Rotaļu biedres cita caur citu.

Ak — ak! Tas pats! Ak, Gundega!

Mirdza

Tas pats, kas kamolu noķēra!

Gundega atņemas no uztraukuma, prinčiem.

Ko stāvat vēl un acis bolat!

Prom, dzelžus tam un sārtu solat!

Vai neredzat, kur liktas durvis?

Sārtais nobaidījies.

Kas daļas man!

Dzeltenais tāpat.

Tas bij kāds burvis!

Zilais, Baltais

Ja, ja, tas droši vien bij burvis!

Pā labi troksnis, kas ātri tuvojas.

Gundega

Jums, lupatu prinčiem, ubaga bail!

Mirdza klusu.

Kā raganai tai acis gail!

Uznāk zilās dūsmās: **Garzobju karalis**; **Saiva**, bāli zaļā tērpā; **Elka**, sarkanā tērpā; **Magonžemes karalis**, tukls, sarkans un miegains; **Varžzemes karalis**, dzeltenzaļu sejas krāsu un tādu pat tērpu — platu degumu; **Adaļa** un daudz dzīrenieku un precinieku.

Karalis

Kur Gundega? — No kājām eita! —
Kur mana nevaldamā meita?

Skrien, aizmirzdamš savu cienību, šurpu turpu.

Ai, ai, ai, mana manta, mans gods!
Vai tas ir redzēts, vai piedzīvots?
Lielo Brusubārdu atraidīt! — —
Lai lāsts uz viņas galvu krīt!

Saiva

Lai lāsts uz viņas galvu krīt!

Gundega nomaļus starp biedrēm, kuņas visas izrāda
izbaiļu zīmes, smīn ļauni un spītīgi.

Adaļa pie Gundegas.

Skrej labāk, kur tevi kājas nes!
Tēvs nežēlos tādas spītnieces!

Karalis

Ā, tu man starp biedrēm slēpsies tur,
Tu, ļaunais bērns? Nāc šur! Nāc šur!

Gundega nāk priekšā.

Ko daru, to arvienu daru brīvi
Un neslēpjos. Man riebj tik jūsu ķīvi.

Elka

Kā ielāpiņš uz piecu pūru maisa
Ir Magonžeme Brusa robežās,
Un ja viņš saskaistas un kaŗu taisa,
Kas tad no Magonžemes atliekas?
Viņš var mūs spaidīt, dzenāt, sist un plūkāt,

Mēs varam pirkstus kodīt tik un sūkāt,
Jo Magonzeme tam tik paņēmiens!

Gundega

Nudien, tas man ir gluži, gluži viens!

Saiva

Un Varžu zeme? — Met tik lūpas čūras! —
Ap visiem mūsu dīkiem viņa jūras,
Viņš iedzīs tā, kā zivi tīklā mūs!

Gundega

Nudieniņ, tas man viena alga būs!

Karalis

Un Garzobji! Ja nav viņš man par znotu,
Viņš ņems un noslaucīs mūs kā ar slotu!

Gundega

Lai slauka! Ja jums spēju nav, ne prātu
To krietni samizot ar slotas kātu!

Karalis

Vai dzirdat, kāda meita! Ko tā saka!

Saiva

Tēvs, sodi viņu, sodi! Tā jau traka!

Gundega

Ko rūcat pārkoņiem, ko zibšņiem zibat!
Ko īsti, sakat jel, no manis gribat?

Saivai.

Tu bēdājies par saviem varžu dīkiem.

Elkai.

Tu brēc, lai nepataisot jūs par liķiem.

Savelk plecus.

Un tādēļ man par sievu jāpaliek!
Ar tādu piļu snīpi jāpietiek
Kā māsai Saivai. Jeb vai labāk būtu,
Ja miega pūzni es, kā Elka, gūtu?

Visi sakustas.

Ak, jūsu prātiņi nav mana daļa,
Man tā kā putnam gaisos brīva vaļa.

Es esmu — es, šī miesa — tā ir mana. —
Es jūsu vīra negribu un — gana!

Karalis

Vai dzirdējāt, ko viņa sacīja?
Kā putnis gaisos brīva? Lai tad tā!
Es teikšu vārdu: Man nu pietiek dzīru!
Lai paliek ta kā putnis un lai vīru
Tai sūta putni. — Iesim tagad laukā
Pilspriekšā, kur pār upi gravā jaukā
Ir uzcelts tilts. Un visi klausaties:
Pats pirmais, kas pār šito tiltu ies, —
Un kaut ar' pēdējais tas ubags būs, —
Uz pēdām Gundegu par sievu gūs!

Liela kustība.

Adaļa

Ak briesmas, briesmas! Ko tu izdomā,
Kungs, ķēniņ!

Saiva

Labi! Tā ir jāsoda!

Gundegai ar izsmieklu.

Varbūt kāds pīļu snīpis tevi čieps!

Elka tāpat.

Vai miega lācis savā migā stieps!

Gundega nedroši.

Jūs visi reibuši no vīna, šķiet,
Tur trūkst man vārdu. Laujat labāk iet!

Karalis diviem galminiekiem.

Nē, turat to pie rokām. Vedat līdz!

Saiva

Bet pūrs?

Elka

Ja, pūrs?

Saiva

Vai tā to dabon līdz?
Tad dažam tīksme nāks pār tiltu cilpot.

Karalis

Tad varēs tas ar savu tiksmi svilpot,
Jo viņas pūrs tiks dalīts tūdaļ labām
Tēva meitām, līdzīgi starp abām.
To dzirdat visi: ja tik tiepša viņa,
Tai pūrā nepaliek ne adatiņa.

Saiva, Elka

Ā, cik tas labi!

Abas ar vīriem dziļi klanās karaļa priekšā.

Adaļa

Kādas bēdas, bēdas!

Karalis

Lai notiek drīz! Prom! Lai zūd viņas pēdas!

Pa vidu ātri iziet karalis ar meitām, meitas vīriem un pavadoniem. Gundega seko viņiem lepni un spītīgi, savus vedējus atbīdīdama. Aiz viņas kā nobijušās vistināspiežas rotaļu biedres. Adaļa mēģina atturēt prinčus un citus preciniekus un ieskaidrot tiem, lai tie ietu kāds pār tiltu. Visi taisa atraidošas zīmes.

Priekšskars.

Ātra pārvēršanās.

Vieta pils priekšā. Dibenā lauki, uzkalni, mežs, kuņģā ielokās ceļš, tecēdams no pils papriekš pa labi, tad pasizdamies pa kreisi, kur pret mežu, pāri augstkrastainai upei uzcelts tilts. No pils pa labi tik redzami plati, augsti dzelzs vārti. Uzejot priekšskaram, tie atdarās uz abām pusēm un pa viņiem ātri iznāk visi pirmās bildes cilvēki, tāi kārtībā, kā viņi izgāja no pils. Gundega ar rotaļu biedrēm turās pa kreisi. Citi pulcejas ap karali, grupā pa labi. Karaļa tuvumā redzams **Saucējs** ar tauri pie sāniem.

Karalis

Tu, saucēj, izsauc, lai, kas lemts un minams,
Top visai manai tautai tūdaļ zinams.

Saucējs pūš tauri. Saplūst ļaudis.

Adaļa ātri pie Gundegas.

Nu lūdzies tēvu, lūdzies, krit' pie kājām!

Mirdza

Mēs visas vainīgas. Par tālu gājām.

Gundega

Ko mels! No jums nav vainīga neviena.
Kas notiks, nesīs karaļmeita viena.

Adaļa tāpat pie karaļa.

Ak kungs un ķēniņ, žēlo, nesodi!
Tā teiks vēl vārdu, gaidi, pagaidi!

Karalis īgns, kā vilcinādamies.

Ko gaidīt!

Gundega izaicinošu spītību.

Es tā vārda neteikšu.

Saiva

Lai samaksā par savu spītību!

Karalis dod dusmīgs zīmi Saucējam.

Saucējs

Tā liek sacīt kungs un ķēniņš, visu Garzobju karalis: Trīs dienas un trīs naktis ir taisītas dzīres un ir izdotas pie vīriem abas karaļa vecākās meitas, princeses Saiva un Elka, un ir izprecētas Magoņu un Varžu zemes karaļiem. Un ir atlikuse ķēniņa jaunākā meita, princese Gundega. Bet tā ir sacēlusēs spītībā pret sava tēva prātu un ir atraidījuse visus preciniekus un prinčus no tuvām un tālām zemēm. Un pats pēdējais ir sūtījis lielais karalis Brusubārda bildināt princesi —

Ļaudis

Ahhhh!! Ahhhh!!

Saucējs

Bet arī to viņa ir atraidījuse savas sirds spītībā un viņa sūtni izsmējuse un aizdzinuse.

Ļaudis

Lielo Brusubārdu! Lielo Brusubārdu!
Atraidīt! Vai! Vai! Vai!!!

Saucējs

Un viņa sūtnis ir aizgājis zilās dusmās degdams. Un kad nu princese savā spītībā ir teikuse, ka viņa gribot būt

brīva, kā putni gaisos, tad ir nolēmis mūsu kungs un ķēniņš, lai tai tiek par vīru tāds, kas nāk kā putns, nezinams no kurienes, un iet kā putns, nezinams uz kurieni. Un tas būs tas, kas visu mūsu acu priekšā ies pirmais pār viņu tiltu.

Laudis

Ahhhhh!!!

Saucējs

Un viņš dabūs princesi par sievu tādu, kāda viņa tur stāv, jo viņas pūrs tai tiek atņemts un izdalīts starp karaļa labajām un paklausīgajām meitām. Tā ir nolēmis mūsu kungs un ķēniņš.

Kāds vecāks vīrs

Ko, pirmais, kas pār tiltu? Puiši, skrejta!

Nu viegli iedzīvoties! Karaļmeita

Tiek izolīta!

Grūž kādu druknu puisi.

Stāv kā prapis!

Puisis rokas bikšu kabatās.

Papriekš tad jāiegādā glāžu skapis!

II. vīrs

Pat princesenes brāķē. Re, kāds gnīda!

I. meita

Kas vairs par princeseni! Plikadīda

Tāpat kā mēs!

Māris klibodams un divām tarbām plecos nāk no pils stūra un iet uz tilta pusi.

II. meita

Rau, kāds tur gadījies?

I. meita

Nu — ubags! Divām tarbām —

II. meita

Kur šis ies?

I. meita

Un paklibs.

II. meita

Ļaudis, ļaudis, redz, man šķiet,
Viņš iet uz tiltu.

Ļaudis

Kā tad! Iet! Iet! Iet!
Viņš ir uz tilta!

I. meita

Taisni gāja turp!

Karalis

Prom! Skrejat divi! Vedat viņu šurp!

Mirdza paskatījusēs uz Māri, pie Gundegas.

Ak princese, princese Gundega,
Tas pats, kas kausu izdzēra.

Irbīte tāpat.

Tas pats, kas kamolu noķēra!

Gundega atgriežas pret Māri un paliek kā fascinēta viņā skatoties ar šausmu pilnu izbrīnēšanos. Tā viņa paliek kā sastinguse līdz skata beigām, kad karalis ar pavadoņiem pazūd pili.

Māris karaļa priekšā.

Ļauj iet man, kungs un ķēniņ, diena bālē,
Bet mana ceļa gals vēl zilā tālē,
Nāk nakts, tad neredzu, kur teka stīdz.

Karalis neskatīdamies uz Gundegu.

Tu aizmirsi šē sievu. Ņem to līdz!

Māris

Es — sievu?

Karalis

Tur tā stāv.

Māris

Ak kungs un ķēniņ,
Tev patīk joks. Tu izsmej nabagu.
Man vienam grūti izvilkt dzīvību.
Kur vēl ar sievu?

Karalis

Tā tev krīt kā balva,
Ja tu to negribi, krīt tava galva!

Māris

Ak kungs! —

Karalis

Prom visi! Kas vēl paliksies,
Pats ubagiem šiem tūdaļ līdzī ies!

Rotaļu biedres pa to starpu arvien pa dažiem soļiem attālinādamās no Gundegas, pulcinā ap Mirdzu, tagad, pie karaļa vārdiem, pirmās ar izbailu zīmēm ieskrien pa vārtiem.

Adaļa tāpat kā rotaļu biedres, vilcinās, vai palikt pie Gundegas? Bailes par sevi tai beidzot paātrina soļus, viņa nožūdi pili tūdaļ pēc rotaļu biedrēm.

Karalis ar princesēm, karaļiem un citiem pavadoņiem ātri ieiet pili. Vārti aizdarās. Sāk satumst.

Kāds vecāks vīrs.

Še tev! Ja neņem sievu, galva nost!

Puisis

Un prātiņš nost, ja diviem nav ko kost!

Laudis

smiedamies un čalodami izklist.

Māris ņem tarbas no muguras lēnās, nomērotās kustībās, runā, nezīmējoties ne uz vienu, lirisku, pasakainu izteiksmi. Viņa balss vērpjas kā vēja balss, kā Gundegas domu pavediens.

Tumsti, naksniņ, audin audies,
Grimsti, sapnīt, glaudin glaudies,
Pili, baltā zīžu dūnā,
Mežā, zaļā, valgā sūnā.

Gundega kā no grūta miega uzelpo smagi un skrien pārceltām dūrēm pret pils vārtiem, grib kliegt: atdar —, bet tad, kā visu atminēdamās, nolaiž rokas un atgriežas tukšu skatienu.

Māris

Niknaš acis iekšā bēdza,
Dzelžu vārtus cieti slēdza;

Plašums vērsies liepu lejā,
Citas acis smiesies sejā.

Gundega kā salstot drebēdama nāk agrākā vietā.

Māris

Ar ko lai sildu ubadzi Gundegu?
Došu tai savu melno ubagu segu.

Viņš nem segu no pleciem un klāj to pār Gundegu.

Gundega atsit to uz abām pusēm uzliesmojušās dusmās.

Māris

Velti naktis dienu biedē,
Melna sega brūces dziedē:
Naktī sadzīst visas vainas,
Naktī bēdas priekiem mainas.

Viņš apliek tai segu. Viņa nepretojas. Tad viņš liecas pēc tarbām.

Ko došu ubadzei Gundegai kā pirmo darbu?
Došu nest tai balto ubagu tarbu.
Kad viņš tai tuvojas, viņa atsitās kā dzelta atpakaļ.

Māris

Vētra jaunu koku loka,
Grūtumam ir asa roka;
Grūtums birs kā pērnā lapa,
Saule smieklus cels no kapa.

Gundega ļauj uzlikt tarbu.

Māris uzceļ arī savu tarbu uz pleciem un tad griežas pret ceļu. Kā aicinādams.

Zvaigznes nāk pār debess tiltu,
Rāda uguntiņu siltu;
Meži, meži vēstis raida:
Brīnumi tur stāv un gaida.

Mežs pamazām iedegas fantastiskā, bāli zilganā gaismā; neskaitamas dzirkstītes kā no spīguļiem aplāj krūmus un zarus. Māris iet lēni uz tilta pusi. Gundega pēc īsas cīņas seko tam nedrošiem soļiem, kā vilktin pievilкта.

Māris ir uzgājis uz tilta. Atkal kā aicinādams.

Zvaigznes nāk pār debess tiltu,

Rāda uguntiņu siltu;
Meži, meži vēstis raida:
Brīnumi tur stāv un gaida.

Pie pēdējā vārda, kad Māris uz tilta sagaida Gundegu, krīt
priekšgars.

Otrais cēliens.

Mežs pavasarī. Prospektā dziļa aiza ar avotainu kritumu, kas tagad izsīcis un sastindzis liekas, pa kreisi klintains uzkalns, kuŗa šķautne no saules asi apspīdēta, pa labi kazeņu, aveņu un citu stāipkeņu mētru krūmi, biezin biezi saauguši; aiz tiem sākas purvs. Vairāk priekšā, pa labi Māra būda, pussagrūvuse, nez' no kā pamesta un tagad no Māra apdzīvota, ar zemē iegrimušām sienām, ļoti zemu jumtu ar platu paspārni, durvim un vienu četrstūrīgu lodziņu. Pie sienas — starp lodziņu un durvim plaukts, uz kuŗa daudz un dažādu māla trauku, kā: kausu, podu, krūzu. Trauki arī zemē ap būdu; pa kreisi, pie klintaina uzkalna nokājes ugunskurs, virs kuŗa, starp akmeņiem, uzlikts katls. Pašā vidū starp būdu un ugunsкуру — liels mežrožu krūms jaunām sarkanbrūnām lapām. Ugunsкура priekšā tup saritinājusēs — Gundega, savā pirmā cēliena uzvalkā ar melno segu. Uzvalks tagad noskrandojies un nosmuļats. Māra pavēlei viņa padodas ar kvēlojošu iekšēju pretestību un īgnumu.

Māris, durvīs.

Ubadze Gundega, man māli žūst.

Ej, meklē, vai vēl kur ūdens plūst!

Vai dzirdi? Nem nēšus! Ej, meklē, meklē!

Gundega.

Ko gribi? Laid mierā! Kaut būtu tu peklē!

Kam vajaga gan šo krūzu un podu?

Māris izmet no būdas nēšus.

Aiz kalna atrasi aku bez grodu,

Tā slēpjas starp pērno lapu dzeltni...

Gundega dūsmās ceļ nēšus plecos.

Visur man izsmelt pēdējo smeltni — —!

Māris

Ko darīt! Tā ubagam vajaga strādāt,

Ikdiens to kumosu maizes gādāt,
Rakt, skaldīt, mīcīt, ēvelēt, tēst! —
Ja nestrādāsi, vairs nebūs ko ēst.

Gundega

Likt lieki nastas, kur vieglums būtu,
Katru darbu darīt simtkārt grūtu!

Māris

Daudz staigāts ceļš kļūst viegli minams,
Grūt' darams darbs kļūst mīļš un zinams.

Gundega ar nēšiem prom.

Māris skatās tai pakal.

Arvien tu pēdējo smeltni smelsi,
Līdz pate kā avots klintis šķelsi,
Līdz pate kā jauna druva tu zelsi.

Sniedze aiz kalna.

Uhū! U—u—u—ū! U—u—u—ū! Uhū!

Uzskrien kalnā. Tur roku priekš acīm.

Uhū! Uhū! Man acis žilbst,
Visu rītu deg saule sejā.
Redzu — neredzu. — Kas tur lejā tilpst?

Māris

Tad skaties tuvāk. Nāc lejā. Nāc lejā!

Sniedze noskrien lejā. Viņa ir ganu drēbēs; isos, kuplos
brunčos, postalās; rupjā, uzspraustā priekšautā nes glabā-
dama baltu kazlēniņu.

Māris

Tu dziedāji tur aiz kalna?

Sniedze

Es.

Māris

Kas tev? Ko tu tur priekšautā nes?

Sniedze

Mans kazlēns. Tik mēnesi vecs vēl. Raug!
Mēlīte sausa. Valguma prasa.

Atskrēju šurp. Kaz', mežā rasa
Vēl būs. Še rasu podiņi aug.

Māris

Vai jums jau tukšas upes un akas?

Sniedze

Tukšas un sausas. Ne piliena smakas! —
Žņaudzējs tak dien un nakti bur
Zem velna vākiem avotus tur.

Māris

Un nav neviena, kas pretī stājas?

Sniedze

Kas to dos! Katrs tik bēg, kam kājas. —
Tie esot vīri! Kā atnāk diena,
Žņaudzējam atkal jau dzīvība viena,
Nešpetnim! — Māte man teica šorīt:
Nu tavs kazlens par upuri krīt. —
Ahu! Dabūs šis redzēt pigu!
Es tik uz mežu pa šauro stigu!
Te zinu es paparžu pudurīti,
Tur uztaisīšu tam midzenīti —
Lai nāk tad velns, viegli, vai grūti —
Lai nāk! Griezīšu pretī krūti.

Priekšā pa labi nozūd gar Māra būdu mežā.

Gundega ar nēšiem no pretējās puses. Nomet nesamo.
Īgni. Noguruse.

Kā nobeidzos, ak, likums ap valnu
Tik garš!

Māris

Kam nenāci taisni pār kalnu?

Gundega

Pār kalnu? Tur jārāpjas kā uz stabu.

Māris

Tas jauniem spēkiem tik nāk par labu.

Gundega dusmās.

Ak — tu!—

Māris

Un nēši tik pustukšā?

Gundega

Kur sasmelsi ko, kad nav nekā.

Sniedze uznāk, rokās rasu podiņu pušķīti. Ierauga Gundegu un aplūko to platām acīm, visapkārt iedama.

Māris skatās spaiņos. Par sevi.

Duļķains. — Nu, māli tak atjuks šķidri.

Sniedze impulsīvi rāda Mārim.

Bet redzi man — kā dimanti dzidri,

Tūkstoš pilieniem sakrājies. —

Būs pilniem malkiem ko nodzerties!

Sabirdina mutē rāsas pilienus un aizmet tad sauso kušķīti.

Māris Gundegai.

Nu ej pie uguns. Sāks kūsat pāri.

Sniedze ļoti ieinteresēta.

Ā, kas tur irā? Ko tu vāri?

Gundega ātri aizstājas katlam priekšā.

Tik tāda susla. — Nav — nav nekas.

Māris

Oho! Tā ubadzei pieklājas!

Ieiet ar nēšiem būdā.

Sniedze neatlaidīgi.

Nu lai ar' susla — vēders zinās,

Trīs dienas tas jau čokurā tinās.

Gundega atraidoši.

Bet es pa trijām dienām gāju,

Līdz vienai reizei ko sagādāju. —

Nav grauda klētīs, lāses akās iekšā,

Tur labumu lai metu svešiem priekšā.

Māris iznācis ar pinzeli un krāsām no būdas, nosēžas uz ķēbliša un sāk rakstīt uz traukiem rakstus. Sniedzei.

Gan, gan! Tik tagad zini kauna.

Būs gatavs, dos, tā nav tik ļauna.

Sniedze tūdaļ nāk pāri pie Māra.

Ko tu tur raksti? — Ak, kas trauku!
Gan podu — krūzu! Nē, tik jauku
Nav pie mums vēl nevienās mājās.

Skatās pa lodziņu.

Tur ar' vēl! Un tik — un tik krājas! —
Kad tu tos visus kopā jauksi,
Tad laikam gan uz tirgu brauksi? —

Māris

Gan laikam. Uzminēji labi.
Rit, gaiļos, būsīm ceļā abi.

Sniedze žēlabaini.

Ja man kāds jaunus brunčus šūtu,
Es ari labprāt tirgū būtu?

Nosēžas zemē pie Māra un apņem ceļus ar rokām. Atkal pie jaunas domas.

Ak tu! Kaut man kāds agrāk paudis,
Ka lejā tādi spoka ļaudis! —
Šī — zīda skrandās — putru maisa,
Šis — neglīts — glītu darbu taisa.

Gundega sauc nikni pāri.

Dzen prom to skuķi. Ko te vārās!

Māris

Lai apmierina acis kārās!

Sniedze ātri.

Un vēderu? Ja? Apsolīsi?

Māris māj ar galvu.

Gundega

Ja, soli tik! Ko pats tad rīsi!

Māris

Nu, vai nu princeses tā gānās!

Sniedzei.

Tu netici. Viņa tak mānās!

Sniedze nenolaiž acu no Māra darba.

Dzi, uztaisi tu katram zīmi,
Bet es, es pateikšu tā ģīmi.

Nem dažas krūzes vai podus vienu pēc otra.

Šis vēderainis, hu! — pēc āma!

Būs kuss kā mūsu vecā māma;

Un šis ar savu smeilo snīpi

Būs mūsu Andžs, kad uzvelk pīpi;

Šī — bāla, lēveraina, tieva,

Kā princese — būs tava sieva.

Gundega skrej Sniedzei klāt un taisās to sist.

Kad došu tev, tad sūrstēs ļoti,

Ir princese un būs, vai proti?

Sniedze uzlēc kājās un atkāpjas.

Gundega Mārim.

Dzen prom, es teicu! Ļauj te vaļu.

Ēst sola!

Māris

Dod tai manu daļu.

Gundega

Smalks ubags! Žēlsirdībā kvēlo! —

Nav pats vēl ēdis, citus žēlo.

Sniedze pa to starpu piesteigusēs pie katla. Atņem vāku.

Gundegai

Nāc, nāc! Hu — hū! Jau putra gatava. —

Es nocelšu. Tepat pie pavarda.

Gundega piesteidzas.

No kājām manies! Nost!

Sniedze.

Ak, tu tik gausa!

Es ieskriešu pēc karotēm un kausa!

Dara to. Iznākuse skatas kāri, kamēr Gundega tai ielej nelielā kausiņā barību un nogriež rieceni maizes.

Paldies, paldies! Vēl ņuka maizes.

Urrā! Nu beigtas visas raizes!

Māris ietiet būdā.

Sniedze ēd kāri. Kausu iztukšoj'se, skatās ziņkārīgi katlā.

Gundega kas arī ēd, to pamana. Stingri.
Diezgan!

Sniedze

Vai man? Nu — liku likām! —
Es gribēju tev sacīt tikām,
Ka viss, kas pāri paliktos,
Gan tavam vīram pienāktos.

Gundega sirdi izkratīdama.

Ja, dziedī tu ar' savu dziesmu!
Vēl putnis nava likts uz iesmu,
Viņš būtu to jau visiem devis.
Ko'n'! Viņš tak nedomā pie sevis. —
Tāds labiņš! — Visur maisās, kavē,
Lai pats nu gavē!

Sniedze

Ja kāds ir labs, to visi slavē.

Gundega

Labs — labs! Tā ubagi tik domā,
Kas kungs, sev patīks citā lomā!

Sniedze

Ai, ai, ai, cik tu sūra, asa!

Loti gudra.

Bet tā jau ir. Redz, „tas“ to prasa.

Gundega

Kas?

Sniedze gudri.

Nu, kas nezina, tas tik jautās.
Man vecā māsa jau ir tautās.
Ta — sūra bij kā apinītis,
Līdz atnāca mazs Pēterītis...
Kas pasaulī jau zin, to jēdz,
Tā sievām mēdz...

Gundega ar izsmieklu.

Pfe! Protu, kur tu mērķē, protu!
Bet prātam tas tev nav par rotu.

Pie! Domā, es ar brīvu ziņu
T a m došu savu vainadziņu?

Met ar galvu pret Māra pusi.

Ne, drīzāk tad es rokām ātrām
Sev cīsas uztaisu uz nātrām,
Ne gulet iet pie kāda kļūma!

Klusi un noslēpumaini.

Dzi, dienvidū, kad viss tiek klusu,
Pat putni tveicē mieg uz dusu,
Es guļu še, zem rožu krūma.
Sev pāri sarkanajos zarus sedzu
Un brīnišķīgus sapņus redzu! ...
Bet iekšā, pajumtē, tad valgo nakti
Es turu vakti.

Sniedze

Redz kā! — Bet nav jau vīrs tev ar' par slavu,
Kam tiktos dot tam vainadziņu savu! —

Aplūkojuse to, kā kaitinādama.

Bet neba ari tu, kas saista.

Gundega

Kā?

Sniedze

Neesi jau diez' cik skaista!

Gundega

Es neesot skaista! Tu gan traka!
Vai tu vien to — vai vēl kāds saka?

Sniedze kaitinādama.

Un kaut ar' sacītu to viena!
Vai esi tu kā saules diena,
Kas pilna asaru un smaida? —
Vai tevi kāds kā vētru gaida,
Kā valgus debešus kad nesi? —
Vai tu kā meža ezers esi,
Kas rāda zilās debess lejas
Un tumšās mežozolu sejas? —
Vai tu kā saulains sarmas rīts,

Ik zars kā sartos ziedos trīc? —
Nē, tu kā mārka kārkļājā.
Vai saule spīd, vai lietus laiks,
Švešs debess tai un meža vaigs,
Ne viņa saka šā, ne tā.

Gundega vairs neiztur.

Ak neizturami šie zaimi!
Tad dzirdi manu seno laimi,
Ko teicu, nebij meli, nē!
Es esmu — biju princese,
Es — daiļā princese Gundega,
Mana tēva valstī visdaiļākā!

Sniedze stīva no brīnumiem.

Ā! — Nu — ? —

Gundega nopūšas.

Nu neesmu vairs tā.

Sniedze

Kā tad tu sevi nievāt liki,
Kā tad pie ubaga tu tiki?

Gundega

Kā tiku? — Ak — nu, nevaicā!

Sniedze neizprot.

Kamēr ar ubagu še slaistos,
Tad drizāk gan es mājās laistos.

Gundega

Kā mājās tikt man vairs? Ak bēdas!
Es kā bez kuģa jūras salā,
Man nezinami ceļš un mala,
Sen zuda pazīstāmās pēdas! —
Bet ar' bez tam es aizgājuse
Sen būtu, kaut tik varējuse.

Sniedze

Kapēc tad nevarēji?

Gundega

Tā.
Kā mānis bij, kā burvība. —

Kaut man ar dusmas zibēt zib,
Tak beidzot notiek, kā viņš grib.
Kad nastu uzņemu, arvienu
Es sevi itkā saitē sienu.
Bez gala ceļus mēro kājas,
Ik vakaru ir citas mājas.
Ir darbs, viņš darbu labi prot,
Ir ari manta. Kas tev! Dot
Tik tūdaļ citam!

Sniedze

Tas ir jauki!
Bet paši no tam netiek tauki.

Gundega

Bet paši no tam netiek tauki.

Sniedze

Viņš labs.

Gundega pielāvīga.

Na, nav jau vis tik ļauns,
Kas redz, to ieredz, tikai kauns glūnoši.
Gan ir no tāda. Neglīts...

Sniedze pārgalvīga.

Hu!
Vēl neglītāks par neglītu!

Gundega piepeši pārmainījusēs un kaisdama.

Tu mulķe skuķe, kas tev daļas?
Vai tam kā ākstam posties vaļas!

Sniedze pilnīgi neizprazdama.

Tu pate teici...

Gundega

Pate teici!
Vai t' tu kādreiz tādu darbu veici,
Kā viņš, vai redzēji no cita?
Tev lielo muti turēt krita,
Kā ari tiem, kas viņu nievā.
Ko paši jēdz!

Sniedze arvien vairāk izbrīnas.

Re kāda sieva!

Gundega

Nu ko! Viņš lielu mantu gūtu,
Ja tādu darbu darijs būtu,
Kā citi muļķi, bet viņš labāk zin
Pat to, ko cits ne mīklā neatmin.

Rāda uz traukiem.

Bet kas tik smalku darbu čiena?

Sniedze zobgalīgu brīnumu.

Man šķiet, tev patik viņš. Nudiena!

Gundega atskārst un grib padarīt kā nebijušu.

Tfi! Bij tev mēle apgriezusēs!

Pāriet uz citu.

Kā man šī zeme apriebusēs!
Es gribu, kad jau rītu tālāk ietu.
Par ko te paliekam? Uz citu vietu
Man gribas. Nu jau drīz pie gada,
Kā viņš še mani apkārt vada,
Caur miglu vakarā, caur rīta rasu,
Un atbild tik, lai stājos kur un prasu:
Kā ir šie tīrumi un pļavas?
— Karaļa Brusubārdas.
Kā ir šie līči un šīs gravas?
— Karaļa Brusubārdas.
Kā pilsētas ar augstiem valņiem?
— Karaļa Brusubārdas.
Kā zilā jūra tur aiz kalniem?
— Karaļa Brusubārdas. —
Kad reiz jel būtu citu vārdu paudis!
Ak, kā man riebj šī zeme un šie ļaudis!

Sniedze uzlēc kājās.

Tā mūsu zeme, mūsu karalis!
Dzi, sirds kā lec pie viņa vārda.
To katris bērns tev šite pasacīs
Kāds karalis bij Brusubārda.

Gundega

Bij? Vai tad izbij?

Sniedze

Ak, nu viņš zem lāsta!
Vai tad tu nezini, ko par to stāsta?

Gundega

Kas man tur jāzin!

Sniedze

Ir es stāstīt protu.
Es — tūdaļ — ja tu labu vārdu dotu.

Gundega mezdama uguni žagarus.

Tas tik vēl trūka!

Sniedze neievēro to.

Bet es stāstīšu!

Izlaižas pie ugunskura, uz rokām atspieždamās.

Reiz bija karalis, tik jauns un stalts —
Tu neklausies?

Gundega

Nuja, nuja, reiz bija!

Sniedze

Tik stalts kā jaunā egle tur pie kalna.
Tam acis bij kā zilie debess logi
Un mati tā kā briedis kviešu lauks,
Kad vējš iet pāri, vaigs tik saules pilns,
Kā vizbulītis pirmais brūnā plāvā.

Gundega

Tavs stāsts tik garš kā žida pātari!

Sniedze stiprāki un gandrīz uzbāzīgi ietiepīgi.

Kā lauva stipris bij, kā balods lēns.
Kad tiesu sprieda, tad bij tiesa spriesta,
Nu ja — un tāds, un tāds bij karalis. — —
Bet otrā valstī bija nejauks burvis.
Un tam bij viena meita. Nu, ko domā?
To došot šis par sievu Brusubārdam.
Labs ir. „Vai ņemsi meitu?“ burvis prasa.
Bet Brusubārda tik tā saviebj lūpas:
„Vai dadžu krūms var sārta rozi nest?“
Nu burvis viesulī, bet otrā dienā

Jau klāt: „Kas ir, vai ņemsi meitu?“
Bet Brusubārda tik tā parauc pieri:
„Vai kovārnis var zelta olu mest?“
Nu burvis tā kā pūķis vēš un sprauslā,
Bet otrā dienā klāt: „Vai ņemsi meitu?“
Tad Brusubārda pacel lepmi plecus:
„Vai pinkains vilks var baltu jēru nest?“
Nu burvis krāc kā trejdeviņas jūras un kliedz:
„Tu zaimo manu meitu, labi! labi!
Tad mācīsies tu pazīt manu varu:
No šitās pašas stundas kaltīsi
Un vītīsi tu nost kā nociršts koks.
Un novītīs tavš spēks. Melns paliks vaigs.
Un acis nespodras un augums liks,
Kā ubagam, uz kuŗu rīda suņus,
Kad princeses par preciniekiem runās,
Tad tevi daudzīnās kā bubuli. —
Tik tad, tik tad, ja tevi kāda mīlēs
Tā, ka tā ies tev līdz no laba prāta...“

Gundega

No laba — — ha, ha, ha, ha, ha, ha, ha!

Sniedze

Ja. Un ar tevi pēd'jo kumosu
Un pēd'jo malku ūdens kad tā dalīs,
Ja, dzīvību pat ja tā neželos,
Tu atdabūsi atkal savu spēku
Un savu daiļumu.

Gundega

Vai re, cik gudrs!

Sniedze

Bet citādi tu paliec kropls un melns!“
Tā teica burvis.

Gundega

Nu, lai paliek melns!

Kājās, kodīgū zobgalību.

Tak domājams, tavš varonis
Būs tagad sievu atradis?

Tak protams: pie tik moža, spēja
Jau princesenes bariem skrēja?

Sniedze

Tam nebij laimes ne pie vienas,
Mēs vēl arvien bez karalienes. —
Ir nezin to ne draugs, ne rads,
Kur maldās Brusubārda pats.

Gundega

Tak valda valsti, prātus loka?

Sniedze noslēpumaini.

Nē, tā ir jaunā burvja roka.
Kad karals savu kaunu glābis,
Šis esot valsti rokā grābis
Un tagad visus plēš un moka.
Kur soli speļ, jau viss ir nīcis,
Viņš Žņaudzēju par kalpu līdzis;
Tas dzīvības un akas posta.
Ak, Brusas valsts kā salnas kosta!

Gundega

Un tādu karali tu slavē,
Kam nav ne kauna un ne grēka
Laut, lai tik ļaunais valsti ravē?

Sniedze

Bez mīlestības nav tam spēka!

Gundega

Tik lietots cirvis paliek spožs,
Spēks kalpo tam, kas pats ir drošs. —
Brangs karalis, pēc sievas tvīkdams
Kā pupalellis, piena dīkdams,
Tāds pats, ir viņa valsts to pelna,
Ka visi kauti tiek no velna.
Man prieks par to, kaut viss tik drīzāk nīktu,
Kaut akās pēd'jais, pēd'jais piliens sīktu!

Sniedze

Nav mūsu bēdas tava bēda,
Bet nebūs vis, kā tava mēle mēda.
Kad nakts vīstumšāka, aust dienas mala;

Nav ziedons jaukāks, kā pēc barga sala;
Kad ceļš visgrūtāks šķiet, jau tuvu mājas,
Un niknas aukas vietā klusums stājas. —
Es nebīstos, kad viss ar kalst un nīkst,
Lai puķu galvas neziedejšas likst,
Gan atkal ziedēt viss un zaļot spēs,
Kad palīgu mums sūtīs Baltais tēvs!

Gundega zaimo.

Vai tavu karali? Vai kādu garu?

Sniedze

Kam drosme, nāks ar karalisku varu.

Māte nāk steigšus pār kalnu.

Ai, ai, ai, bēdas mums uz bēdām!
Vai, Sniedze, Žņaudzējs man uz pēdām,
Kā briesmīgs lauva rūkdams rēc —
Pēc tava kazlēniņa brēc.

Sniedze ātri dažus solus uz to pusi, kur slēpuse kazlēnu.
Pēc mana kazlēniņa, ko?
Oho! tur lai vēl pasvilpo!

Māte

Dod! Dod! Tu zini, cik tas ļauns.
Tik to, kas neaizskarts un jauns
Viņš prasa ziedam.

Sniedze

Nedošu!

Māte bez padoma.

Ko lai ar tevi izdaru? ...
Līdz šim tik stādi, kustoņi
Tam krita, nu būs cilvēki.
Kas stāvēs pretī mēra zizlam?
Nu ne tik vien kā kroplam, tizlam,
Ir zaļoksnim būs agris zārks.

Sniedze

Nu lai! Cik ilgi tad tā vārgs!
Jo drīzāk nāks, jo drīzāk beigs,
Kad palīgs istā laikā steigs.

Māte

Kā bērns, kas nesen krūti zīdis,
Tu runā. Cik tad piedzīvots,
Ka palīgs istā laikā dots?
Dod, atpirkties! Lai paiet brīdis. —
Nu vai tad liela lieta? Nieks. —
Tāds kustons!

Sniedze

Bet man viss mans prieks!
Un kaut tik būtu puķīte
Vai akmens, pacelts ceļmalē,
To, ko es mīlu, lai tad plīst vai lūst,
Es neiešu tak velnam rīklē grūst!

Pār kalnu nāk kāda meita, aiz tās vectēvs un vecmāte uz spieķišiem.

Kāda meita

Nāk, nāk! Vai, vai! Skrien, skrien un stājas!

Sniedze

Lai panāk to, kam knašas kājas!
Ātri prom uz to pusi, kur kazlēnu nesuse.

Vecmāte

dusmīgi mātei.
Nu plāti rokas, ko te stāvi?

Vectēvs

tāpat.
Par ko tad aizbizot šai lāvi?

Vecmāte

nedzird.
Vai nedod?

Māte

kliedz.
Nē!

Vectēvs

igni.
Re, jaunais laiks!
Nu bijāšana zūd kā tvaiks.
Kur t' citkārt, kad bij žagars cienā!...
Nošņaucas.

Vecmāte

Nu ko te sprauslājies un slienā?

Būt' labāk gādājs, kā glābt ādu!

Mātei par Sniedzi.

Ek, izaudzinājse gan kādu!

Daudz ļaužu ātri pār kalnu un no meža puses.

Tūlīgais citiem pa priekšu.

Ko drebat! Stāv nu katrs, kur bijis!

Māte sasit rokas.

Tad nāk gan! Vej, kur saostījies!

Ļaudis visi cits pie cita pa kreisi priekšā. Dažus soļus no viņiem, pavisam priekšā, mēmu uzmanību visam sekodama Gundega. Visi skatās uz kalnu un gaida.

Žņaudzējs ātri un viegli, kā bulta uzšaujas kalngalā. Viņš ir sikspārnim līdzīgs, ļoti gaļām rokām un nagiem, putna knābim līdzīgu degunu un izskatu. Viņa kustības ļoti piepešas, vieglas un beztrokšņainas.

Gundega viņu ieraudzījuse, iekliedzas, skrien pāri pie Māra būdas:

Vai, vai! Glāb! Ubags, Māri! He!

Māris iznāk no būdas, mierīgi.

Tu, Gundega? Tev bailes?

Gundega attopjas. Spītīga un nokaunējusēs.

Nē!

Žņaudzējs asiem zvērīgiem skatiem.

Ja nedosat to, ka man gribas,

Jūs žņaugšu tā, ka krakšķēs ribas!

Kur tā, kas drikst man preti stāvēt?

Māte ātri.

Te nav, te nav! Klusāk.

Viņš grib to nāvēt!

Žņaudzējs nāk ātri lejā. Paliek krēslaini, itkā saule būtu slēpusēs.

Lai sargās tas, kas nav vēl skarts!

Viens no pūļa

Tas kaist kā pūķis!

Otrs no pūļa

Deg kā sārts!

Daudzi rāda uz to pusi, kur skrējuse Sniedze.

Skrej tur, skrej tur!

Māte priekšā.

Tur nav!

Viens no pūļa.

To tīšu

Tik viņa teic.

Žņaudzējs

Gan atradišu!

Man iekšas kairē, deg un svilst!

Iet pāri uz Māra būdiņu.

Gundega klusu iekliedzas un piekļaujas pie būdas.

Māris rāmi un cēli nostājas Žņaudzējam ceļā.

Žņaudzējs

Kas tur? Kas man te ceļā milst?

Māris

Nu diezgan! Stāvi! Tevi sist

Es gribu. Uzvārēt vai krist!

Daudzi cits caur citu.

Kas tas! Vai! Dzi!

Viens no pūļa

Ar ko viņš daras?

Kuš, kuš! nu vara nāks pie varas!

Žņaudzējs pārsteigts mēro to skatiem.

Tu? Hē! Vai gribi skrieties, blauties,

Ar visām saknēm kokus rauties?

Māris

Liec mierā tavus vecos niķus. Dzirdi:

Es tavam spēkam gribu trāpīt sirdi!

Žņaudzējs neuztigīgs.

Tu slēp gan laikam skrandās sermukškoku?

Māris

Tik krūts pret krūti, roka ies pret roku.

Žņaudzējs

Lai iet! Vai jādod būs ar' atpūšana?

Māris

Ikkatris vienu reiz drīkst sacīt: gana!

Žņaudzējs

Tad sākt!

Māris

Sākt!

Žņaudzējs

Lai pūš ap mani elles dvaša!

Sit rokas pār galvu.

Māris

Ap mani spēks no manis paša!

Daži no pūļa

Šis vārēs.

Citi no pūļa

Nekā! otrs veiks!

Tūlīgais

Kuš, kuš! To pieredzēs, kad beigs!

Abi cīnītāji atiet ātri viens no otra vairāk soļu, tad apstājas un taisās krist kopā. Pie tam Žņaudzējs klūp gandrīz pie kājām Mārim.

Daži

Aha! Aha! Urā! Jau krita!

Citi

Tiķ paklupa.

Viens no pūļa

Kas pirmais sita?

Žņaudzējs

Gan, gana. Rāmi! Elpu ļauj!

Māris

Ā, vai tik viegli velnus kauj?

Žnaudzejs kājās, kā ar viltu izmanīdamies
Tas ķēriens nebij tev pareizi,
Tu — uzmanies, kā neiet greizi.

Tad ātri.

He, rikle man tā sūrst kā čulna,
Par to reibst acis, galva dulna,
Jo neesu šodien zanķi lacis. — — —
Tu tikmēr izberzē sev acis,
Ir rokas vari pūtināt.
Viens — divi būšu atkal klāt.

Viņš ātri un viegli prom. Laudis tūdaļ nomierinās.

Tūlīgais nosēdies priekšā, lai labāk varētu pārredzēt, atbalstījis rokas uz ievilktiem ceļgaliem, velk dūmu. Kad grib runāt, izņem pīpi un izsplauj.

Te bij, te izbija viss tracis?

Viens no pūļa

Ha, ha! Teic neesot zanķi lacis.

Māris augsti saslējies, stiprā un nopietnā balsī, kā saukdams uz laudīm.

Jūs laudis, klausat, nestundā
Sev un man nākat palīgā.
Ja viņš būs elles dziru rijis,
Tad paliks atkal viss kā bijis,
Tad mani spēki cīņā gurs!

Tūlīgais

Ja, viņš tev labu sutu kurs!

Māris

Man tāpēc vajag priekšā tikt
Un spēkam spēku pretī likt. —
Kas grib, kas grib man steigties talkā?
Man vajaga tik viena malka
No avota, kas kluss kā nakts
Un dzidrs kā saule kalnā rakts
No Dieva, grodus klintis sedz
Un tikai Dieva acs to redz.
Kas grib nākt talkā? — Soli trīs

Pa labi ceļš, un ceļš ir īss,
Tik briesmu pilns.

Visi sakustas un rāda uz to pusi.

Viens no pūļa

Kur teici? kā?
Caur odžu purvu jāstaigā?
Kur nepūš vējš, kur neaust diena,
Kur tekas nav, ne ceļa viena?
Kur melnā miglā katris stieg
Un tūdaļ nāves miegā mieg?

Māris

Zils balodis ar spārnu žiglu
Kā uguns skries caur melno miglu
Un ceļu šķirs un gaismu dvesīs
Tam, kuŗu dvēšles drosme nesīs!

Viens no pūļa nievājošu zaimu.

Kā tad, un odzes viņu durs!

Tūlīgais

Ja, tās tam labu sutu kurs!

Māris dusmu ugunīs.

Trīskārt tam odzes spēku šķels:
Tā viena viņu pēdā dzels,
Tikko tas pirmo soli spers;
No gurna otra as'nis dzers,
Kad būs tas ceļa vidū ticis;
Bet trešajai ir liktens licis
Līdz pašām krūtīm viņam augt
Un viņa siržu spēku žņaugt.

Visi

Vai, vai!

Māris

Tad ausīs Dieva mala,
Vēl soļi trīs, viņš būs pie gala;
Jo visa viņa gaita ilgs
Treideviņ reiz līdz elpu vilks,
Bet visa smagā mūžība
Būs viena brīža ilgumā. —

Kas izcietīs, to velti biedēt,
Jo Dieva avots spēj to dziedēt.

Viens no pūļa

Kas izcietīs! Ej, meklē tādu!
Es labāk sargu savu ādu.

Otrs no pūļa

Kāmēr te tukšus vārdus blējis.
Pats būtu labāk pakal skrējis.

Māris

Vai vienas rokas uzceļ ēku?
Kā koku zemes sula zaro,
Kā sausa malka liesmu baŗo,
Tā spēkam vajag dzemdēt spēku!

Tūļīgais

Var būt kas tiek, ja briesmās steidzas,
Bet var ar' būt, ka pats tur beidzas.
E, kas man!

Atmet ar roku.

Dedzīgais

Būtu jel kāds nācis!

Grūž Tūļigo.

Hei, iekam puvis te un šņācis
Jau būtu galā.

Tūļīgais

Nu ta skrej!

Viens no pūļa

Tāds dienas zaglis ies tev!

Otrs no pūļa pirmam.

Rej
Tu tavu riešanu! Tu, guņda,
Skrej pats, ja velns tā tevi dīda!

Tūļīgais

Vij! Es tāds miera vīrs un teju
Vai mani kaut, es labāk eju.

Taisās celties, tomēr paliek sēdot.

Dedzīgais

Ej ratā.

Otrs no pūļa Tūlīgajam.

Ne'j vis! Rādi ķepu!

Dedzīgais sit otru.

Še, še!

Daudzi

Ā, pašam tiek pa ļepu!

Otrs no pūļa sit Dedzīgo.

Še, še! . . . Kaut būtu man kāds daiks!

Trešais no pūļa piesteidzas.

Še akmens, še!

Strīdnieki aiziet kaudamies.

Māris mierīgi un skumji.

Tā paiet laiks! —

Kā sveces izdziest sirdis; vēl

Viena vienīga tik kā dzirkste kvēl.

Skatās asi uz Gundegu.

Gundega

Var redzēt: kalps tik pazīst kalpa ģīmi!

Es pamestu. Lai nes tie savu zīmi.

Māris

Tik tāds, kas sevi atbildīgu jūt.

Var kalps un arī valdnieks reizē būt.

Trešais no pūļa skrej atpakaļ.

Nāk! Zeme rīb! Nu aprīs mūs!

Kāda sieva

Par vēlu viss!

Tūlīgais

Kas būs, tas būs!

Gundega sevī cinijusēs, ar piepešu iedvesmotu apņemšanos, paņem kādu kausu, ārā no būdiņas plaukta. Mārim īsi, gandrīz naidīgi.

Es iešu!

Māris dziļu iekšēju prieku.

Tu?

Gundega drūmi un cieti.

Es iešu!

Māris

Ej! — — —

Kāds bērns skrej priekšā.

Māt, māt, zils putns kā uguns skrej!

Putns ar ugunīgu spārnu laižas Gundegas priekšā. Gundega, kā asas gaismas trāpīta, mirkli apreibst, tad dodas tam pakā.

Māris

Ej, princese Gunudega,
Kā bulta skaudra un asa,
Dari, ko darbs tev prasa,
Lai lēnām rīst tev no pleca
Melnā ubagu sega!

Žņaudzējs kā bulta uzšaujas kalngalā un vieglām, piepešām kustībām lejā.

Daudzi

Vai! Klāt!

Sniedze starp ļaudīm, arvien kustībā, te parādās, te pazūd.

Viens no pūļa

Nu redzēs, kam tiks vieta!

Tūlīgais

Kam spēks, tam tiesa. Veca lieta!

Žņaudzējs

Sākt!

Māris

Sākt!

Viņi nostājas vairāk soļu viens no otra atstatu.

Žņaudzējs sit rokas pār par galvu.

Lai pūš ap mani elles dvaša!

Ap viņu zibsnās sarkana liesma.

Māris

Ap mani spēks no manis paša!

Viņi krīt kopā, apkampjas krusteniski pār krūtīm un laužas.

Viens no pūļa rāda uz Māri.

Rau, kā šis ņem kā nepilns jēgā!

Otrs

Kā pūķim otram acis sprēgā!

Ļaudis seko uztraukti cīņai. Dzird saucienus:

Šis vārēs! Nē! Ko tu! Būs! Būs!

Es saku! Jā!

Tūļīgais

Kas būs, tas būs!

Māris saplok ceļos.

Ļaudis

Vai!

Māris

Gana!

Ļaudis

Krīt!

Žņaudzējs

Ha, ha, kur ķēriens!

Pūt nu . . . līdz nāks tev pēdējais spēriens!

Lielīgi mētā rokas.

Viens

Ha, lai tik turas! Kaus kā uti!

Tūļīgais

Lai palaiž vēl to lielo muti!

Otrs

Tāds kašķains ubags! Smiekli tīri!

Šis vārēs to, ko nevār vīri!

Žņaudzējs vīcina rokas.

Sākt!

Ļaudis

Sākt, sākt! —

Ugunīgs putns, Gundegai pa priekšu skriedams, pārlaižas pār
laudīm un pazūd.

Kāds bērns

Māt! putnis atkal skrēja!

Bērna māte neticīga.

Ej nu!

Gundega iznāk, nesdama krūzi.

Māris gaviļēs.

Gundega uzvārēja!

Gundega noliek trauku Māra priekšā zemē. Māris paņem trauku un ātri izdzer. Neatskatīdamies sniedz to Gundegai, kuŗa pilna no nupat piedzīvotā, arī uz Māri neskatīdamās, paņem trauku un atiet nomaluš.

Žņaudzējs kā augšā.

Ar mani spēks, kas visu dara!

Māris

Ar mani mīlestības vara!

Viņi cīnas, Tumsa. Tikai cīnītāju grupa gaismā. Pēc īsas cīņas krīt Žņaudzējs.

Laudis gaviļēs cits caur citu.

Ho, krita! Beigts! To nogāza!

Beigts! Laime! Laime! Uzvāra!

Žņaudzējs cīnās atdabūt elpu, jo Māris tam tur celi uz krūtīm.

Atņemt — nevar — man — dzīvību.

Māris

Es tavu spēku tik paņēmu,

Tik tavu spēku es rokās turu! —

Teic, kur ir burvju zizlis, ar kuŗu

Tu vari mocīt, žņaugt un kaut,

Pat rasai zemē sastingt ļaut?

Žņaudzējs

Man viņa nav ... Laid... Nav... Kā spraugās!

Dedzīgais

Ahā! Nu Žņaudzējs pats ir žņaugās.

Māris
Dod!

Žņaudzējs
Nē!

Māris
Es tavus niķus protu.
Ko gan ar labu velns man dotu?
Viņš saņņaudz to cieti ar savu kreiso roku.

Žņaudzējs
Au!

Māris
Pate meklēs roka labā,
Ko kreisā azotē tu glabā!
Izvelk tam no kreisās azotes burvju zizli.

Žņaudzējs kaukdams.
Au, au! — Bet vārdus, ar ko buru,
Aiz mēles še, aiz mēles turu.

Māris kājās.
Tos zinu pats!

Žņaudzējs
Bet avotu,
To ūdens dzīslu nezin' tu,
Kai pašā zemes vidū cīsas:
Ja atbur to, tad atbur visas.

Māris
Tik tiešām, kā es tevi kāvu:
Tur zemei vidus, kur es stāvu!
Viņš iet ātri pa klīnti pie izsīkušā ūdens krituma un sit viņā ar zizli.
Pilītes pie pilītēm,
Kā pa dobām silītēm,
Tekat un krājaties,
Ne stingstat, ne stājaties! —
Kad visi dobumi pilni —
Sitat vilni, sitat vilni!
Caur zemes krūtīm lūstat,

Plūstat, plūstat, plūstat!

Ūdens kritums sāk uzreiz plūst. Visa klints pārklājas mirdzošu,
margojošu rasu.

Un tu, kas nesi postu un grēku,
Tā, tā, tā salaužu tavu spēku!

Salauž zizli un iemet atvarā.

Žņaudzējs ceļos pret Māri. Izstiepi rokas.

Au, au, au!

Rokas bezspēcīgi atkrīt. Viņš noliec zemu galvu un aizskrej kung-
stēdams.

Laudis viens caur otru.

Kāds valgums! Kāds maigums

Gaisā. Kāds svaigums!

Iesim tuvu, tuvu!

Viens no pūļa

Kaut varētu ņemt un nest uz druvu!

Tūlīgais kā pārvērties uzceļas.

Ja, kaut varētu ņemt un nest uz druvu!

Sniedze kalnā no saules apspīdēta.

Hej, ļaudis, ļaudis!

Ko melšat niekus?

Klausaties priekus!

Vaļā!

Vaļā rauti

Ir akas un strauti.

Laudis arvien atbalsodami teic.

Akas un strauti!

Sniedze

Kā sudraba meti

Zib zālē zaļā;

Te slēpjas, te laistās,

Te šķirās, te saistās,

Kā ratiņā šķeti.

Un druvas dzeras

No rasas traukiem.

Ļaudis

- No rasas traukiem!

Sniedze

Starp mežiem un laukiem,
Kūpošās lejās
Ezeri veras.

Ļaudis

Ezeri veras!

Sniedze

Un saulē smejas!
- Jūs neticat? Aši, aši,
Nākat un skataties paši!

Viens

Akas un strauti
Ir vaļā rauti!

Otrs

Un druvas dzeras
No rasas traukiem!

Trešs

Un ezeri veras!

Visi

Aši, aši! Iesim skatīties paši!

Ļaudis ātri prom. Ļaudīm izklistot, arī Māris klusi pazūd.

Gundega stāv kā sasapņojusēs.

Sniedze noskrej lejā, teic ātri Gundegai kā noslēpumu.

Vai redzēji nu, vai redzēji viņu?
Dod, dod gan tam vaiņadzīņu.

Ātri prom.

Gundega kā nedzirdējuse viņas. Iet dažus soļus pa kreisi,
sakustas, kā ko nokratīt gribēdama.

Kāds nogurums! Savu roku nest
Vairs nespēju, ne vārda dvest.

Viņa iet pie lapām un sūnām uzmetām cisām zem rožu krūmiņa
un nosligst ceļos, piepeši īsi un šausmīgi iekliegdamās uzlēc kājās,
apskata ciskas, nomierinās, tad nolaižas uz tām.

Ai, odze! ... Ne! ... Nebij. — Tur neietu —
Nekad, nekad vairs „tur“ neietu!

Apņem ceļus rokām. Mainošās domās.

Kā, vai tad tas bij viņa tēls
Tur augšā? Dižens, liels. Tāds cēls!

— — — — —
Cik klusu! ... Nu šurp vairs nenāks neviens,
Tiem pašiem augšā medus un piens ... — —
Kur nebij nekā, tur visu dot,
Tā karalis tik var aplaimot! ...

— — — — —
Kā smaršo! ... Guļa kā dūnās, liega,
Tik vienu aci — — paņemt ... miega!

Viņa nolaižas uz cisām. Tad paceļas uz abām rokām, čukst.

Tik dižens, liels. Tāds cēls! —
Un tā kā uguns bij tam skatos!
Un zelts ... nudien ... zelts bij tam matos!

Viņa iemieg. Pār galvu izplatās rožu sārta gaisma. Meža rožu
krūms pašķiras. Parādās Maris cēls un dižens, karaliskā tērpā,
gaiši apspīdēts. Pārliecas pār Gundegu.

Māris

Gundega, Gundega! Es tevi saucu,
Dzīvi es tev ar sapni jauču.
Gundega, vai vari pasacīt,
Kas esi šodien, kas būsi rīt?

Gundega mētā nemierīgi galvu.

Māris

Gundega, Gundega!

Gundega runā kā sapnī.

Es esmu ... šodien ... kas atminēja?
Es esmu rūsgana zemes mala,
Guļu pie sniega, guļu pie sala,
Gaidu, vēl negaidu dienvidus vēja.

Apklust.

Māris klusi.

Gundega!

Gundega

Es ziedoņa nakts. Bet kad nāks rīts?
Jau visu meža valodu zinu,
Jau visas meža smaršas sev matos pinu,
Man vaiņags no dimanta zilēm vīts.

Māris klusi.

Gundega?

Gundega kā klusā ekstazē.

Es esmu verdošs dzīvības trauks,
Kā avots pie zemes krūtīm pildīts,
Klusumā plūdis, klusumā sildīts,
Gaidu, līdz mani atvērties sauks.

Aplust.

Māris

Gundega?

Gundega

Ja.

Māris

Kas esmu es?

Gundega

Tu?

Es nezinu ... nezinu ... nezinu.

Māris

Ja esi tu rūsgana zemes mala,
Es — vējš, kas ceļ no miega un sala.

Gundega smejas miegā. Klusi, kā strautiņš.

Māris

Ja ziedoņa nakts tu, es ziedoņa rīts,
Man dimantziļu vaiņags tavs vīts. —
Ja esi aizslēgts dzīvības trauks,
Es — mute, kas tevi atvērties sauks.
Es esmu karalis Brusubārda!

Gundega ceļ galvu. Starp atmodu un sapni.
Karalis Brusubārda! . . .

Tumsa. Parādība nozūd. Agrākā bilde. Gundega miegā.

Māris būdā sauc.

Gundega! Gundega!

Gundega atmostas un zibenātrumā uzšaujas, stāv kā nesapratnē.

Brusubārda! . . . Kādi murgi, burvība,
Es esmu kā no ļauna apsēsta.

Māris stāvēdams pie būdas durvīm, kautri un nedroši.

Paldies! . . . Tu gāji ceļu grūtu.

Gundega atraidoši un lepnī.

To gājuse priekš katra būtu.

Māris

Priekš katra? Nesaki nu tā!

Priekš šāda. tāda? . . .

Gundega nicinoši.

Ja, ja, ja!

Tev varbūt „šāds tāds“ teic kas tikums,
Bet karaļmeitai sirds ir likums.

Māris maigi.

Ja tā — tad mērojamies abi

Mēs šodien . . .

Gundega

Ja, ja, redzu, labi:

Tev vedas burvības un zvēri,
Nekad mums nebūs vieni mēri!

Māris tagad pacel galvu, ikdieniškā balsī.

Kas tad man sakams bij? Ja, tas:

Rīt būs jau agri jaceļas.

Tad ej, sāc visu kopā likt,

Kā varam laikus tirgū likt.

Gundega tur spītīgi paceltu galvu, tad ieskatās Mārim
acīs, noliec to un iet būdā.

Māris skumji raugās tai pakal.

Priekšgars.

Trešais cēliens.

Tirgus malā. Pa labi divas, pa kreisi — trīs plastiskas teltis. Prospektā raiba tirgus aina. Teltis no priekšas pret dibenu tādā kārtībā: pa kreisi — rotu tirgotājs, paiju tirgotājs, maizniece; pa labi — drēbju tirgotājs, miesnieks. Starp teltīm tirgus. Tirgotāji izlikuši izcilu visas savas labākās mantas. Tirgus vēl tukšs no pircējiem. Agrs rīts. Miesnieks, maizniece un rotu pārdevējs pārlietušies pār saviem galdiem, drēbju tirgotāja sieva un paiju tirgotājs — starp teltīm.

Miesnieks

Man domāt, šodien būs brangs tirgus.

Paiju tirgotājs

Būs, būs. Tik jauka diena!

Rotu tirg. sieva

Tā nolija pa nakti. Nu jau kā spārnos ļaudis.

Rotu tirgotājs

Nu k' —! Nebūs spārnos! Ir sērgai gals. Ir baids nu triekts pie velna!

Drēbju tirg. sieva

Tfi, tfi, tu nepiemini nelabo! — Ja, vai jūs redzējāt tos ūdeņus? Ak brīnums, brīnums! Visas lāmas pilnas! Tāpat kā labos gados!

Rotu tirgotājs skaitījis zīļu virkni pa pirkstiem.

Būs labi gadi, būs. Būs pircēji!

Kad vārpas briest, tad ripo dālderī.

Zēns uzskriedams.

Nāk, nāk! Jau visi ceļi čum un kust. Līdz mežam melns un raibs. Būs desmit, piecpadsmīt, vai simtu. Cik vēl aiz meža! — Prom.

Miesnieks maizniecei.

Tas laikam pirmo reizi līdz?

Maizniece

Nu kā tad. Pirmo reizi tirgū.

Pārdevēji nostājas savās vietās. Uznāk puīši un meitas.

Pirmā meita priekšā otrai.

Nu ko tu nedevi, ko nedevi? Tā lūdās. Ir šito aizdzīsi ar spītību.

Otrā meita

Ja aizdzīšu, tad ņem tu viņu pate.

Pirmais puisis otram.

Ko domā? Varētu šij ar ko nopirkt?

Otrais puisis

Gan redzēs, gan. Tik nevaj'g pārsteigties.

Seko meitām, kuŗas vijas gar teltīm.

Rotu tirgotājs

Skuķi kā puķes, kā lelles,

Sanāk, sanāk!

Še zīles un krelles

Un sprādzes un saktas un gredzeni,

Un zelta un sudraba matpiņi!

Šis vainadzīņš ar vizuļiem

Šis zelta, šis zītara karuļiem. —

Še zvārguļu josta, lūk, švipu, švapu,

Še kurpes kā glāze, lūk, kripu, krapu,

Laistās kā sudrabi, laistās kā zelti! —

Sanāk, sanāk uz manu telti;

Viss pa pušveltī, viss pa pusveltī!

Maizniece ļoti saldi.

Kas patīk? Mēs lūdzam, mēs aicinam,

Mēs katram pa prātam iztopam.

Te pēperkoki, te kriņģeļi,

Te veģi, te medus riekstiņi;

Te visāda manta, tīri par spēli.
Kūst mutē! Bail, ka nenorij mēli!

Ed pate un turpina piedāvāt. Uznāk vēl tirdzinieki. Ari bērni.

Paiju tirgotājs

Kam vajag šūplu un aiju,
Tam vaj'g ari spēļu un paiju.
Tas viss pie manis. Tik klātu, tik klātu! —
Nu mazie, šurpu! Ar drošu prātu!

Kāds puika

Māt, māt, ku' taures!

Paiju tirgotājs

Nu ko? Vai zirdziņu, ragutiņas?
Še taurīte, plēšiņas, sudmaliņas!

Pūš tauri un plēšas, kas ari turpmāk šād un tad atkārtojas.

Drēbju tirgotājs

Šurp, šurp! Es saucu vecu un jaunu,
Laba drēbe nav nevienam par jaunu,
Laba drēbe nav nevienam par kaunu. —
Nu sievas un meitas, vai salubes,
Vai, še, krīzdogus, sagšas, snātenes?
Veļ, mīksts kā dūna, kā zīde laistās!
Kur redzējāt vēl tik košas, tik skaistas?
Nu puīši, ko? — cepurītes?
Ir, ir! Vai caunītes, sescenītes? —
To nē? Nu, kā nu kuṛā dienā,
Pie darba ir banīte, ir vāverīte cienā.

Miesnieks

Ko liela šis savas ķesas?
Nāk šur, nāk šur!
Kur verd un vurkst,
Kur cep un čurkst!
Turat vēderu siltu un pilnu,
Tad dzīvosat kā pa vilnu.
Nāk šur, nāk šur!
Te ir gaļa un gaļas desas.

Laudis maisās starp teltīm. Uzskrien divi puikas.

Pirmais puika

Ē, man plēšas!

Otrais puika

Ē, man stabule!

Pirmais puika

Ē, man labāki skan!

Otrais puika izrauj tam plēšas no rokām un aizskrien.

Pirmais puika

Māt, māt!

Kliegdams pakal.

Pirmais ubags uznāk pa kreisi un nostājas priekšā. Gaudīgā, dziedošā balsī, katru rindu iesākdams ar augstu noti.

Mīlie ļaudis, ubags lūdzas,
Agr' un vēlu raud un sūdzas:
Dodat grasi ubadziņam;
Dievam dod, kas iedod viņam.

Atkārto to pašu drīz stiprāk, drīz vājāk.

Aklo ubagu uzved kāds zēns, nostāda to pirmā ubaga tuvumā un pats pazūd tirgū.

Otrais ubags iznāk no ļaudīm, nostājas labā pusē, drūmā, vienmuļīgā balsī skaita.

Cilvēks, cilvēks birst kā lapa,
Šodien zaļš un rīt iekš kapa.
Bīsties soda, kas tu plītē,
Dievam acīs grāb un spītē.

Pirmajam ubagam, negants.

Ko tu te taurē? Verkšķis gatavais!

Pirmais ubags

Pats esi verkšķis! Kad laidīšu ar kūju!

Aklais ubags

Rāmi, bērni, rāmi! Turat nu mieru!

Uznāk pa kreisi **Gundega** un **Māris**, vilkdami ratiņus, kas piekrauti ar traukiem.

Otrais ubags

Ak tā! Tu domā, man tās kūjas nav? Ak tā! Še, še būs.

Taisās laist savu.

Māris ātri dod abiem dāvanu.

Še jums, un turat mieru!

Abi ubagi

Tā cita lieta!

Gundega sasit rokas.

Ko vakar nopelnīji, viss nu vējā! Viens ubags otru balsta. Tad ta joks!

Māris

Kam ir, tam jādod tam, kam nav. Tas mūžīgs likums. Un viņi par mums nabagāki. Tie netik zaudējuši locekļus, bet ari lepnumu un cienību pret sevi.

Gundega atmet nicinoši ar roku, nosēžas uz ratiņiem un satin galvu.

Māris

Tu paliec te un lūko kaut ko pārdot. Es aiziešu uz brīdi. Kur lejā upe, tur aug skaisti kārkli. Es sagriezīšu klūgas. Būs ziemai darbs.

Sniedze uznāk pa vidu, abus ieraudzīdama, priecīga. Krekliņš, brunči, lencēs pagari, rokā mežapuku pušķītis.

Labrīt, labrīt! Re, jūs jau še. Es domāju, ka silā tiksīmies. Nekā! Kad Gundega to neliekas dzirdot, Mārim. Es apmalu jau visu tirgu. Ja.

Māris

Nu, jaunus brunčus pašuva?

Sniedze drusku nolaidusēs, savēlk brunčus aiz lencēm uz augšu.

Nē, tie gan vecās mātes. — Bet gluži jauni. Gluži, gluži jauni. Un pastalas, re, mītņa! Kā liepu lapas. Mīkstas. Paraugi! Stiepj Mārim kāju.

Māris

Tad sargā viņas tik no tirgus dubļiem.

Sniedze

Oho! Es jau kā putnis, rau! Tik purnus vien pie zemes.

Gundegai. Nu, ko nu sēdi? Tīrgū jau tā nevar. Liec laukā savas mantas, ātri, ātri!

Gundega uzceļas.

Māris ieskatījies tīrgū.

Būs labāk jāpaliek man. Tīrgus laiks. Šāds tāds var pieklist, tevi apvainot.

Gundega zvērojošām acīm, ar izsmieklu.

Kā? Apvainot? Vai tad te sargu nav? Rau, tas ar kruķiem, tas ar tīslu roku. Viens ubags tikpat labs kā otrs. Hei, vai vēl kur nav kāds kroplis?

Māris ņem ratus.

Kam tu tos zaimo? Darīsim nu darbu. Nevīlus pieskaņas Gundegai. Tā atraujas kā dzelta. Ko vairies? Vai tad rokas nu man dadži?

Gundega kaislās dūsmās.

Vēl vairāk. Odzes, skorpionī!

Ja! Un tava dvaša man kā purva ūdens. Un tavas acīs izsīkušas akas. Ej, ej, ej, atstāj mani vienu.

Māris noskatās uz to dziļu, klusu skatu. Tad atgriežas un aiziet.

Gundega dūsmu sparā uzšaujas un sagrābj rateļus. Ubagiem. Ko kverkšķat? Vai vēl nebij diezgan? Nost!

Abi tīslie ubagi ieklībo tīrgū. Tur redz viņus nostājamies un kā augšā skaitam laiku no laika.

Sniedze aklajam ubagam.

Nāc, tētīn, nāc tu labāk nost no kājām.

Aizved aklo un nosēdina priekšā pa labi.

Aklais ubags

Pal—paldies, meitīn, paldies!

Gundega apgriež rateļus pie rotu tīrģotāju telts.

Rotu tīrģotājs

Ko? Te tu gribi? Ko? Vai traka esi? Man stāties priekšā? Kur ļaudis līst kā lietus. Nost, nost, nost!

Gundega ņem atkal ratus un velk tālāk.

Paiju tirgotājs

Kā tad! Ak, te jau būs tā istā vieta, ja? Nu vāķies, vāķies, vāķies! Ij manu ij! Kā utes kažokā tie ubagi. Nu lien kā utis kažokā!

Maizniece gainājas jau notālēm.

Ūjūja—ūja! Vai nu ar galvu mūrī skries! — Tad kādā mucā t ā ir audzināta. Kraus ceļa vidū sukus! Kas to redzējis?

Miesnieks

Ar rungu tādai tik pa muguru!

Maizniece

Tāds jau kā lupats ar ko kājas slauka. Ne goda tam, ne kauna. Padauz!

Drēbju tirg. apgriez Gundegu ar visiem rateļiem rinkī; izsmejošu glaunumu.

Nu, mīlā gaspažiņ, aiziēt, aiziēt!

Visi smejas.

Miesnieks

Ar rungu tik pa muguru!

Maizniece

Prom, sētmalē ar saviem sukiem!

Paiju tirg.

Kā utis kažokā, nudien! Šī man pa kājām! Kur ļaudis list kā lietus!

Drēbju tirgotājs

Aiziēt kā teļa āda grabēdama!

Smiekli.

Gundega atnāk ar rateļiem atkal priekšā, kur aklais ubags. Tirgotāji aizņemti no pircējiem, kuņi saplūst ap teltīm.

Sniedze

Re, tā tev vajadzēja. Ko tu lien? Ko lien, kur nezini! Pie vietas stāvi, te. Te vieta laba. Nu, ņem tak ārā. Tev tik skaista manta.

Gundega kā uzbrukdama, ļauni.

To acīs iesviedīšu tev — un tiem — tiem visiem — su-

ņiem — Ak, kā tie man riebji — Es samītu tos — ak, tik spē—ka nav — —

Sniedze

Tu šodien ne'si nekā ēduse. Še! Pēperkoks. Pag, vectētiņam pusi.

Izņemdama no kabatas pēperkoku, pārlauž, dod Gundegai vienu, akklam ubagam otru pusi.

Aklais ubags

Pal—paldies, meitiņ, paldies!

Gundega

Pe! Salkans. Līp pie žokļiem.

Met nost.

Sniedze pakeŗ to, paberzē pie brunčiem un ēd pate.

Ek tu tāda! Nu, še veģis.

Izvelk no ķeŗas veģi, dod. Krauj traukus ārā.

Tu nemācīsies dzīvot pasaulē. Ja dūri neproti tu dot pret dūri, tad stāvi rāms un esi lepns. Ja. Skatās uz Gundegas kājām. E, slapijas kājas!

Gundega

Man salst!

Sniedze

Nu protams. Kas t' pa rasu brien ar kurbēm. Vej, paraug' man. — Kā uguns! Bet es ar bridu basām.

Gundega

Tu vienmēr ar mani salīdzinies!

Sniedze

Ak ja, ja! Tu jau bij's e princese! — Bet nu tu neesi vairs, nu, — un beigts! Un kas arvien tik skatās atpakaļ, vai zini, vai zini, kur tāds der? Nu, tāds lai lien pie manas vecās māmas aizkrāsnī. Sauc tirgū. He, sanāk, sanāk! Pie skaistiem podiem, krūzēm, kannām, bļodām, sanāk!

Gundega kā sapnos.

Kaut būtu mani tu t a d redzejuse! Ne ziedi, dimants man pa kājām bira. Es gāju mirdzēdama tā kā diena. Un kad es saucu, klusums brinējās. Es skanēju kā kokle.

Sniedze

Varbūt ka klusums skanēja, bet tu gan nē. A — kokle!
Smalka kokle! Kas tā prot lamaties kā pirtiece.

Gundega

Tu, nekaunīgā skuķe, man to saki!

Sniedze

Tev, tev, kam t' citam! Nupat vēl savu vīru aizdzini.

Divas sievas pienāk pie traukiem un cilā tos apskatīdamas.

Gundega stomas.

To — to? Nu kas tev daļas? Kas tev tur daļas, saku.

Sniedze

Ko visu vakar nestāstīji! Vē! Tik nejauka! Bet vēlāk —

Gundega

Nu, un vēlāk, vēlāk? Es gribu dzirdēt!

Sniedze

Ko t' dzirdēt! Vai brīnums gan iz zemes izauga?

Gundega

Kāds brīnums! Burvības!

I. sieva otrai.

Vai dzirdi? Burvības!

II. sieva

Nu to jau es tūliņ vakar sacīju.

Sniedze

Ko, burvības? Vai avoti vis netek?

Gundega tiepias.

Nu kas t' ir, kad tie tek? Tie būtu tecejši ir tā. No sevis!

I. sieva otrai.

Vai dzirdi? Tie no sevis tecējši.

II. sieva

Nu to jau es tūliņ vakar sacīju.

Sniedze

Nu māni vien tik, māni! Bet mani neapmānīsi! Kas labs, tas labs, kas varens, paliek varens. Un to, un to tu pierādīji pate. Jo kas tad skrēja gan uz avotu, ha, ha!

Gundega kā trula.

Nu kas t' ir, kad es skrēju, nu kas t' ir, kad es skrēju!

Sniedze

Nu tad es tev ar' pateikšu ko, ja? Tu nevarēji pretī turēties. T a s bij! Tev patīk, ja, ja, ja! — tev patīk viņš! Bet tu tik negribi to ierādīt!

Gundega krata dūres.

Viņš blēdis, krāpnieks, acu mānītājs!

I. sieva

Vai dzirdi, blēdis, krāpnieks!

II. sieva

Un acumānītājs. Nu ko t' es vakar teicu?

Sievas ieiet tirgū un stāsta. Balsis tirgū: Blēdis! Krāpnieks! Acumānītājs! — Tālumā dzird troksni.

Sniedze

Klau, klau! Uzlēc kājās.

Puika uzskrien pa vidu rokas plātīdams un sisdams.

Ai, ai! Nu redzesat, kas būs, nu redzesat! Ak, ļaudis!

Paiju pārdevējs, kas izbīdījis dažas lietas ceļā.

Uš! Ūja, ūja! Nesamin nu lietas! Kas būs, nu kas tad būs?

Puika

Brauc! Melnais burvis. Brauc!

Ļaudis

Vai—i—i!

Paiju pārdevējs bailīgs.

Tu gribi sacīt: karalis; pats karal's.

Kāds jaunēklis

Kas? Karalis? Nē, burvis! Vai pats velns. Vai mūsu karalim bij liekais ģimīš? Vai mūsu karal's ļaudis dirāja kā apsēsts vagars? He?

Paiju pārdevējs

Kuš, kuš! Varbūt ka ir! Varbūt ka tomēr ir!.. Bet ko t' viņš tirgū dara?

Puika

Viņš visam noņem svētību. Es redzēju.

Laudis

Vai—i—i—i!

Kāda skuķe uzskrej.

Nu manaties pie malas tik. Brauc! Sudrabaini rati. Kā vāku gliemēži. Ar šitik lieliem asiem dzeloņiem, kas laistas zil' un sarkani. Un migla priekšā tam un pakaļā.

Laudis

Un zirgi?

Skuķe

Nava. Vergi ratus velk. Ar liekiem ģimjiem. Sudrabainiem grožiem. Ar zaļām acīm.

Aklais ubags mierīgi.

Tik nē'jta tuvu, ja kam bail. Kas iekampj viņa dvašu, tas ir beigts.

Paiju tirgotājs

Tam tuvu! Kas to drikst? Man tā jau sastingst kauli.

Visi pieplok kur kuŗais un nekustas. Uzbrauc Melnais Burvis stāvu ratos. Rati gliemēža veidīgi, sudraba, ar zil' un sarkani zvilainiem dzeloņiem. Melnais Burvis ar zil' un sarkani zvilainām bruņām, pār kuŗām melns mētelis, melns liekais ģimis, iz kuŗa spīd zaļas acis. Vergi — melni, sudrabu apširoti.

Melnais Burvis

Spaidu augstu, spaidu zemu,

Ko es gribu lemt, to lemu,

Svētību no visa ņemu!

Viņš pārvelk ar roku pārdevēju galdiem kreisajā pusē. Viss no tā paliek sarucis un neglīts, rotas lietas nespodras un nejaukas. No brauc priekšā pa kreisi. Laudis atdzīvojas.

Miesnieks

Ā, paldies Dievam! Gaŗām, gaŗām! Nu paldies!

Maizniece koŗ savā precē.

Vai, vai! Medus riekstiņi, pēperkociņi, rūgti! Rūgti kā vērmeles!

Paiju tirgotājs izmisis.

Neskan vairs ne plēšas, ne stabules. Vai, vai!

Drēbju tirgotājs

Tad gaŗām gan! Aktī! Nu paldies Dievam!

Rotu tirgotājs

Pagalam viss! Kā rūsas saēsts! Kas to vairs pirks!

Māris iznāk starp teltīm.

Nu ko jūs viņu nesitāt? Ko laidāt prom? — To nilietīgo viltus karali? —

Ļaudis

Kuš, kuš! Vai!

Paiju pārdevējs

Kas teica: viltus karal's, kas? Kas drīkst to teikt, kam sava galva miļa?

Maizniece rāda uz Māri.

To teica viņš. Tas plikadīda. Ubags kašķainais.

Paiju pārdevējs

Tas? Ok! Oho! Tas acumānītājs. To vajag nosist!

Miesnieks

Kā suni nosist. Saplēst gabalos! Pie kāķa prom!

Māris ieiet ļaudīs.

Paiju pārdevējs arvien drošāks.

Viņš iet tur ļaudīs gumdīt. Vej! Še! Vai tad akmeņu vairs nava?

Daži

Man ir. Man ir!... Man dūcis! Še! Man ar! Tik dodat, dodat tik tam sunim!

Gundega krīt starpā.

Ko? Ko jūs gribat darīt, trakie jūs! Tam uzbrukt! Viņam! Vai vakardienas jūs vairs neatminat! Kad bads un mēris žņaudza jūsu sētas? Kam bija drosme, kam bij prāts un spēks? Vai jums? Ho, ha! — Bet nu jūs ceļat galvas! Nu, kad asinis caur dzzīslām tek un avoti caur zemi —

Viens pārtrauc.

Tie būtu ari tecej'ši bez viņa.

Otrs

Kas to vairs izmeklēs, kas vakar bij! Varbūt tik burvības un māņi!

Miesnieks

Nu, kā tad! Kad vēders tukšs, tad visur māņi rādās.

Paiju pārdevējs

Tik blēdis — nu! Pats atsauca tos moškus!

Viens

Pats jau pēc īstā moška izskatās!

Gundega

Jūs mūdžu dzimums! Tārpi! Gļēvuļi! Tik vergu asinis jums dzīslās tek! Ak, jūs!

Māris redzams starp ļaudīm.

Pirmā sieva

Klau, ļautiņi, klau, kā tas ālejas! Mēs mūdžu dzimums! Tu mūs lamāsi! Tu pate runā divām mēlēm, tu? Vai dzirdat, ļaudis! Tas krāpnieks, blēdis ir no viņas pašas. To viņa teica.

Ļaudis

Ko? Ko? Nu, re kā!

Pirmā sieva dedzīgi Sniedzei.

Nu, vai tā nebij, saki, vai tā nebij?

Sniedze

Laid mani mierā!

Pirmā sieva neatlaižas.

Nu vai tā nebij, saki! Vai tā neteica?

Sniedze īdzīga un nelabprāt.

Ko teiņa, teiņa, nu! — Bet neba tu caur to tiec labāka. Ieiet ļaudīs.

Māris pa vidu iznāk no ļaudīm. Troksnis uzreiz apklust. Ļaudis noklusina viens otru. Atvelkas.

Gundega kā uz mutes sista, nokārtu galvu un nolaistām rokām, aizgriežas, nāk uz priekšu. Pie traukiem.

Māris pie viņas. Uzskata to. Mierīgi.

Vai tā tu teici, Gundega, kā ļaudis kliedz?

Gundega viņā neskatīdamās.

Ja, tā es teicu.

Māris

Ko rāj tad tos, kas tavu dziesmu velk?

Gundega

Nu zinams, ja! Es tavās acīs viņiem līdzīga. Pat nelga redzētu, kāds kalns mūs šķir!

Māris

Viens, kalnu pārkāpis, var stāvēt tikpat zemu kā otris šai pusē, kas nedomā, vai arī neprot kāpt.

Gundega

Ek — protu tavu „gudro“ valodu! Tad domā, domā vien, ko gribi tik par mani!

Māris

Es domāju, ka sirds tev rožu dārzs, bet mēle ērkšķu siena. Kad ļausi reiz tu rozēm pāri ziedēt? Sirds tevi vadīja caur odžu purvu. Kas darīts, paliek darīts. Viens darbs mūs abus vienoja un cēla.

Gundega

To darbs tik ceļ, kas pats ir nedīzens; bet diženais ceļ darbu. Mēs vienu darijām, bet ne to pašu. Es —

Māris ar smalku smīnu.

Tu karaļmeita, katrā vārda galā. Ak, princese, man viegla tava mīkla:

Tu esi tā kā vidū laužti zvani,
Un kā no diviem gabaliem tu skani;
Tev dusmas lauku, moka māju pilda,
Tu pate nemiers būsī sev un ķilda,
Līdz divi gabali viens vesels klūs
Un griba — jūtas, jūtas — griba būs.

Lēnām aiziet.

Gundega

Ak kauns un zaimi! Nevarība — ak! Vai tad es esmu valgā piesieta? Ko teica viņš, ir tiesa — — Nē, nav tiesa. Man jāskan. — Es skanēšu kā viena gabala! Es nīdēsu! — Es nīstu jau, es nīstu. Šo stāvu riebigo, šis likās kājas, šis acis, kas drīz vilkacis, drīz zvaigznes, drīz malduguns

starp biezām uzacīm tā kā starp purvakārkliem slēpjas. Šo balsi, ak, iz savēlušās bārdas, kā atbalss tā iz meža biezokņa. Un atbalss, kas arvienu vil un māna. Tad priekā skan, kad citi asarās, tad biedina, kad citi pārgalvīgi, kā eļļa list pār satrakotiem vilņiem, kad citi bailēs zobus klabina. Kas runā tā, kā nerunā neviens, kas saka to, ko nedomā neviens. Es nīstu, nīstu! Vai man bail no viņa? Kā vergiem šiem? Aiz muguras tik vīksta dūres, bet priekšā plok pie zemes. Es iesviedīšu viņam acīs visu. Atminas sava darba. Sauc, kā pirmit Sniedze. He, nākat, sanākat, pie podiem, krūzēm, bļodām, sanākat! Tirdzenieki aizklīduši, tikai aklais ubags sēd. Nē, nav neviena vairs. Tie izklīduši. Uz citu tirgus malu. Ir skuķes nav. Bezdūšīgi. Nekā es nepārdošu, itnekā. — Atminēdamās. Kā riebj man viņa vārdi, ak — — „Tev dusma lauku, moka māju pilda, tu pate nemiers būsi sev un ķilda“ — Ak tu — — Paceltām dūrēm, atslābst, nogrimst sevi, atsēžas zemē, galvu segā slēpdama.

Rasulīte paceļas starp traukiem. Viegla, glezna, baltu caurspīdīgu, pārļotu tērpu, pārļu vainadziņu galvā. Aizskar Gundegu ar pārļu rikstītēm.

Gundega, princese Gundega!

Gundega atskatās pārsteigta.

Kas tad tā? Kur radās tā?

Rasulīte

Esmu Rasulīte,
 Avota dvēselīte.
 Zaļvilnišu laivā,
 Baltburbuļu mājā,
 Mūžam mainošu plūdu
 Es nāku un zūdu. —
 Biju Žņaudzēja varā,
 Labs vīrs gāja karā,
 Atbūra būrumu.
 Par darba sūrumu,
 Par krietno dabu
 Atdarišu labu ar labu. —
 Tu zini: Burvis moka
 Šo zemi un prātus loka,

Melos kā miglā tin;
Tik viens, tas taisnību zin,
Viens pazīst zīmi,
Kā noraut tam lieko ģīmi.
Mini, atmini mīklu un zīni —

Gundega aizgriežas prom.

Rasulīte

Melnš iet pret baltu, sūrs pret saldu,
Taisnais pret viltu un maldu;
Kur taisnais ar meli satiekas,
Diviem stiprumiem jācīkstas. —
Labs pret ļaunu var stāvēt,
Var vārēt un nāvēt,
Bet ja ierij tas ļaunā dvašu,
Tad nāve ķer to pašu.
Mini, atmini mīklu un zīni!

Gundega atgriežas pret Rasulīti, klusē.

Rasulīte

Šis autš, pie krūts man sprautš,
Ir saulei lēcot autš
No pirmām staru vīlēm,
No pirmām rāsas zilēm,
Kas rītam no matiem krita.
Ja tam, ko ļaunais sita,
Šo autu uz pieres man liek,
Tad nāve to neaiztiek.
Še, gaidi brīdi un sniedz.

Gundega

Kas pašai tev sniegt to liedz?

Rasulīte

Kaut drikstej'se! Bet es nedrikstu!
Tam tuvu būt, vari tik tu! — —
Un tā saka Rasulīte,
Avota dvēselīte,
Pirms tev iz acīm dzīsa:
Kas gribi būt, esi visa.

Lēnām grimst.

Gundega

„Kas gribi būt, esi visa“. Šie vārdi dzirdēti. „No viena gabala.“ Nupat ko ubags teica. Un iedeva tad spokam savu mēli. Saplēš autu un met Rasulītei pakal. Še, burvekli, še, glabā savas skrandas! Es s k a n ē š u no viena gabala. Līdz matu galiem pilna riebuma pret riebekļiem.

Aklais ubags, kas visu vērojis.

Vai, meit, tas nebij labi!

Gundega

Kas tev nav labi! Turi muti ķēms! Vai gribi, lai tev galvu satriecu kā podu gabalu. Viņa steidzīga un uztraukta, pārkrāvā savus traukus.

Sniedze ātri no labās puses.

Brauc! Nāk no šitās puses! Nu tu redzēsi! Vāc nost! Viņš sabrauks tavus traukus! Grib Gundegai palīdzēt aizvākt traukus.

Gundega tai ļauna preti.

Ej nost, tu! Netuvojies! Nebāz degunu, kur tev nav daļas. Es neesmu lellīte, kas nezina, kas tai darāms.

Sniedze pie aklā ubaga. Ved to pāri uz otru pusi.

Nāc, tētiņ, ka tie tevi nesamin!

Tirgotāji labajā pusē glabā savas mantas.

Miesnieks

Vai, vai, nu noriebs mums!

Drēbju tirgotājs

Nāk mūsu pusē, vai!

Paiju tirgotājs priecājas.

Aha! Tā vajag! Tā ir labi! Lai šiem vien ir, kad citiem nav! Nu visiem svētība pie velna!

Rotu tirgotājs

Nu kur tad tā būs taisnība? Kad nav, lai nav nevienam! Ja!

Drēbju tirgotājs

Kur tad nu glābējs palika? Lai nāk!

Ļaudis

Lai nāk, lai nāk! Kur glābējs! Spiežas priekšā, starp Gundegas traukiem, tomēr neviena nesaplēzdami.

Gundega kaŗo pret tiem.

He, aklie, stulbie! Vai nu neredzat! Tad ņemat acis rokā!

Traukus glābdama, liek tos vēl vairāk ceļā, kur jānāk burvim.

Melnais burvis uzbrauc no labās puses, taisni caur Gundegas traukiem.

Gundega iekliegdamās uzšaujās kājās, atlēc atpakaļ, sauc. Hej, Māri, Māri, nāc un sit!

Māris kā no zemes izaudzis, burvja priekšā.

Stāvi!

Melnais burvis

Vai stāv tur tas, kas mūžam staigā?

Māris

Ja, stāv ar tevi vaigu vaigā!
Un teikts: kad acis acīs krita,
Tad tava pēd'jā stunda sita.

Melnais burvis

Un teikts: ja mana diena zūd,
Ir tavai līdzī jāsatrūd.

Māris

Viss viens, vai nakts man nāk, vai rīti,
Tavs laiks ir apkārt un tu krīti!

Gundega lēc Mārim ceļā.

Nē, nē, tu neej!

Melnais burvis vergiem.

Prom, prom! Līdz ar vēju!

Ātri prom dibenā pa labi.

Māris pret Gundegu.

Tu baidies, vai — — ? —

Gundega tūlīt apraujas.

Nē, es — tik — negribēju!

Māris

Tu drīzāk vari aukai priekšā tikt,
Kā vīra gribai šķēršļus ceļā likt.

Atskatas.

Ā, aizbēdza jau? —

Sniedze

Nošļūca, kā ēka!

Māris

Tad man jau rokā puse viņa spēka.

Māris prom. Tam seko ļaudis un Sniedze. Paliek Aklais ubags un Gundega.

Aklais ubags

Lai neiet, lai tik neiet tuvu. Kam uzkrīt viņa dvaša, tas ir beigts.

Gundega nepacietīgu īgnumu pret aklo, tadēļ, ka tas uzminējis viņas pašas bailes.

Ak — nu!

Aiz skatuves kliedzieni un troksnis.

Sniedze gaviļēs uzskrej.

Beigts, burvis beigts! Un atkal uzvarēja viņš un atkal viņš! Es visai pasaulei to pateikšu! Prom.

Māris streipuļodams uzskrej un saļimst.

Gundega ar rokām uz priekšu pakrīt pie Māra. Šabrūk priekšā ātri viens pēc otra: Viens, Otrs, Trešs iz pūļa, Pajū pārdevējs un daži. Ļoti strauji.

Viens

Kas bij? Beigts, tiešām beigts?

Daži

Beigts, beigts!

Viens

Man zibens vien gar acīm noskrēja.
Par pelnu čupu sabira!

Otrs

Par sodrējiem! Pats redzēju.

Paiju pārdevējs

Aizbrauca stāvu rašos. Ja. Pats redzēju. Drīz būs atkal klāt. Vajag novākt šo! Rāda uz Māri.

Daži

Ej nu! Kapēc tad šo? Nu klausāties!

Paiju pārdevējs

Nu vajag, nu! Tad nebūs pēdu vairs. Šurp puīši. Prom uz atvaru! Ar dažiem no pūļa grib sagrābt Māri.

Daži stājas priekšā.

Nē, nē! Kapēc tad tā? Tāds trakums!

Sniedze skrien pa vidu.

He, ļaudis, deg! Deg tirgus! Prom, prom, prom!

Sniedze rāda kaut kur.

Ja, ja! Tur viņā malā. Ātri, ātri!

Sniedze

Nu prom, nu prom! Pa visām malām rūgst. Cits kliez, ka burvis dzīvs un čits ka beigts. Tie drīz būs matos. Un beidzot dusmas izlaidīs pie tiem, kas nevar pretī turēties. Es tikmēr salmu kaudzē iesviedu uguni. Redz Māri. Vai, tētiņ, vai, viņš beigts!

Aklais ubags

Ja, beigts! Nu padoms īss. Bet dusmu valdīt neprata. Lai kārpa nu, iz zemes kārpa Rasulītes autu.

Sniedze

Vai, tētiņ, cik tu gauss! Tu zini tak. Tu neredzēdams redzi gudrību un visu zini. Teic, vai var viņu atkal dzīvināt?

Aklais ubags

Var. Kā nu nevar. Ja tam no lūpām noņem nāves dvašu.

Gundega kājās, uzklausij'sēs.

Ja tam no lūpām noņem nāves dvašu. Kā nesapratnē pie sevis. Ko nu — ko nu? —

Sniedze ātri izšķirusēs.

Ko nu? Tas tak tik viegli! Laid! —

Gundega gāžas Sniedzei ceļā.

Ej, ej! Man liekas, tie jau nāk! Ej, paskaties un atskrej pateikt, paskaties! Vai deg vēl, ej — —

Sniedze aizskrien.

Gundega kā atvarā slīgdama noliecas pār Māri. Skūpstā. Sauc.

Māri, Māri! Atkal skūpstā. Saulēm dedzināšu, rasām spirdzināšu, skūpstīšu un saukšu, saukšu un skūpstīšu, līdz izsaukšu tavu dzīvību! Ilgi skūpstā, Māris atver acis, pieceļas sēdus.

Sniedze atpakaļ. Priecīga.

Nu re, nu re! Kā līdzēja! — Bet nu tik prom. Tie drīz būs klāt. Un tad nav labi vairs!

Gundega

Kur prom! — Viņš nerunā un nevar kājās stāvēt!

Aklais ubags

Ja, dzīvība nu ir, bet spēka nav. Lai dabon atkal tos, tam jāpaēd pats pirmais kumoss no tā ēdiena, ko šodien nes uz karalisko galdu.

Gundega

Pats pirmais kumoss no tā ēdiena, ko šodien nes uz karalisko galdu! Kur to ņemt?

Aklais ubags

Tepat netālu Brusubārdas pils. Tur šodien dzīras. Tur tu pielūko!

Sniedze

Uz karaļpili! Tur es zinu ceļu!

Gundega

Man — man uz Brusubārdas pili iet? Kā ubadzei! Nemūžam!

Aklais ubags

Ja, to tu dari, kā tev tik! Bet viņam dzīvība tad būs, bet spēku nebūs. Uzceļas un aiziet.

Sniedze zīmīgi pie sevis.

Re, vectētiņš kā iet! Kā redzīgs. Redz kā redzīgs. Viņš visu pasauli ir pieredzējis. Atgriežas pret Gundegu.

Gundega ir izšķīrusēs.
Tad iesim! Rādi ceļu! Ej pa priekšu!

Viņa paceļ Māri un to aizved.

Sniedze
Urā! Steigšus iemet vēl ratiņos nesadragātos traukus un aizbrauc
tiem pakal.

Priekšskars.

Ceturtais cēliens.

Brusubārdas pils. Priekšnams pilī. Vidū durvis ar platām kāpēm uz karalzāli. Pa labi durvis uz virtuvi, pa kreisi uz āru. Gar sienām plaukti, uz kuņiem zelta un sudraba kannas un trauki. Kaktā zelta mucas ar vīnu un alu, no kuņām sulaiņi smel un nes zālē. Pa labi liels galds, uz kuņa Daris sarīko ēdienus, nesamus zālēs. Pie kreisās sienas sols. Priekškaram ceļoties namā četri puikas. Pirmais un otrais puika sēd uz sola viens pret otru, spēlējas, sisdamies pa plaukstām.

Pirmais puika

Man virsroka, tev apakšroka.

Otrais puika

Man virsroka, tev apakšroka. Otrais uzlēc uz sola un smiedamies spiež pirmā galvu zem sola. Man virsroka, tev apakš — apakš — apakš — Abi plūcas šņākdami un smiedamies. Trešais puika sametas acīm ar ceturto, paskrien uz priekšu, nometas uz klona.

Trešais puika

Man kauliņš ķešā.

Ceturtais puika

Es ar' ne'su bešā.

Trešais

Iesim. Kas ir? Es pirmais.

Met.

Ceturtais

Cik ir?

Trešais

Viens, divi, trīs!

Ceturtais nem trešam kauliņus no rokām.
Un viens tāds īss.

Met.

Trešais nem ceturtam kauliņus no rokām.
Un viens tāds. —

Ierauga Dari iznākot no virtuves un tam paliek mute vaļā.

Ceturtais kas Dari neredz, kliedz:
Svešs!

Trešais
Kuš!

Daris sit pa gaisu ar garu dvieli, griež to draudoši riņķi, bet neviena netrāpa.

A, ko mutes čāpstat,
Un gaisu grābstat,
A? Ak, slinkumu lāpīt!
Domaj't, es nevaru trāpīt?
Ak tā — tik šļampat un līpot,
Ku vajag kā ripām ripot!

Pirmam.

Es tev! Prom kukņā glūnēt,
Vai rauši krāsni sāk brūnēt.

Otram.

Tu pagalmā sviedies,
Lūko, vaj gaļas kalns briedies!
Cik vēršu un avju grēdā kļautu
Un cik vēl nav kautu.

Trešam.

Tu ko drebi un baidies?
Tfivvitt! pagrabā laidies!
Skaiti cik mucu un vāšu
Ar saldu vīnu un alu.
Skrej, kaut dabū vai galu!

Ceturtam.

Un tu ko vēl kliksti kā grieza? —
Paure tev bieza, o bieza!
Bet es iedzīšu tevi amatā,

Kā peli lamatā,
Nu — žviks! paosti miņu,
Atnes man jaunu ziņu!

Puikas prom. Daris omulīgi nosēžas uz sola.

Daris

A, darba, darba, kur veries,
Kā pliks pa nātrām peries! —
Bij dzīve laba un salda,
Laikus gultā, laikus pie galda,
Te iekrīt kam prātā maisīt
Un dzīras taisīt! — —
Ek, velti tur lauzīt galvu,
Kalps esi — tad dirā tev spalvu.

Pirmais zēns ieskrien.

Jāj, brauc, zvārguļi šķindā,
Prinči un princeses rindā!

Otrais

No sila, pār sauso noru,
Vai desmīt, vai simtu oru.
Ķēniņu ķēniņiem ziņa laista!

Pirmais

Vai, cik tā viena princese skaista!

Trešais

Zib, laistas un zib
Zobeni, šķēpi un pīķi.
Saka: tā karalis grib,
Kas nenākšot, būšot līķi.

Ceturtais

Saka, ka karalis gaidot brūti.

Daris

Kā? Karalis? Kuŗš? Man saprast grūti.

Trešais

Karals Brusubārda tak mājās,
Un burvis —

Otrais pārtrauc.

Tas notirinājis kājas!

Daris

Kuš, vai!

Pirmais

Burvis! Tam spranda lausta!

Otrais

Viens kā grābis pašu aiz skausta —

Daris

Sšš!! — — — —

Arvien kas jauns, ak tavu sodu!

Nu mācies atkal, kam dot godu.

Pirmais zēns uzskrējis pa kāpēm, klausās pie durvim.

Klau, klau, kā bišu stropā dūc,

Jau zāles pildas, dimd un rūc.

Uznāk muzikanti, ātri uzkāpj pa kāpēm un ieiet zālē.

Otrais

Re, re, ar cimbolēm un ģīgām

Un taurēm, vej, nu raus uz stīgām!

Daris piepeši saskaistas.

Pa kaklu raus jums tikām tiku,

Vai darījat to, ko es liku? —

E, zagļi!

Sit tos.

Puikas

Au, au!

Daris

Es jums došu!

Ko grābšu ciet, to nežēlošu!

Puikas prom.

Daris apmierinās ar sevi.

Vienalga, karalis vai burvis,

Tiem vēders cauru biru kurvis.

Un pildīt to būs mana raize,

Un kur man raize, tur man maize.

Sulainis ienes zelta bļodu, pilnu ar gardumiem. Daris rikojas ap to.

Sniedze pie durvīm.
Dievs palīdz!

Daris neatskatās.
A?!

Sniedze
Tev dievpalīgu saka.
Redz bļodu, ātri pieskrien.

Kur to nesīsi?

Daris
To bļodu? Traka!
Laid!

Sniedze
Kur to nesīsi? Uz karaļgaldu?

Daris
Tu pielūko. Vēl, vēl es rokas valdu.

Sniedze
Hm! Kāds gardums, kāds tur gardums iekšā!

Daris
Ja, to ar' pašam karalim cels priekšā.

Sniedze
Vai karalim? Tad dod mums kumosu!

Daris
Oho! To dabon tik pret pelnītu. —
Ej't kukņā, tur būs lidums darba,
Gan tupus, gan slaukus,
Beržat klonu un traukus!

Sniedze ātri.
Mēs iesim!

Daris
Nu, tad pildīsies tarba!
Atkritīs, atkritīs no galda,
Gan sūra, gan salda;
Pa kauliņam sunīšam,
Pa kripatai ubagam.

Sniedze

Kas atkritīs, to negribam,
Mums vajag tā kā karaļam;
Mums kāds, kam pirmo robu tēst,
Un pirmo kumosu ēst!

Spiež Daŗa rokas uz zemi.

Daris

Nost! Es jau teicu, tu traka!

Gundega piepeŗi kā ar lēcienu pie galda, zvērojoŗa, paŗēroŗa.

Dod, dod, kad tev saka!

Daris pret gribu padodamies, nolaiŗ bļodu.

Vai velnu! Kas? — Ko? — Nu — nudiena!
Tā uzstājas, kā karaliena.

Gundega paŗnem no bļodas karoti garduma, ieliek savā kausiņā un iziet.

Daris uzrauj bļodu augstu, uzskrej ātri pa kāpēm, ar visu dūŗu Sniedzei.

Nu provējat tik neiet kukņā jūŗ
Berzt traukus.

Sniedze

Būŗ, uz karstām pēdām būŗ!
Tik saki kur?

Daris

Kur? Acīm prasi, deguns rādis, kur!

Par sevi.

Ek, burveklī, bet smuki gan,
Tie iepatikties var pat man.

Nost zālē.

Sniedze ar traukiem no virtuves; **Gundega** no āra.

Nu, nu?

Gundega slēptu, iekŗēju prieku un savilŗņojumu.

Tiklīdz kā ēda pirmo kumosu,
Tā acis dzīvas, mute — —

Sniedze priekā.

Ak, kāds guvums!
Viņš viens?

Gundega

Ja, kas zin? Netik tam mans tuvums — —

Sniedze

Nu zinams, tu jau tīrā ērce! Nāc
Nu žigli strādāt.

Pamana Gundegai zem priekšauta piesietu kausiņu.

Kas tad tas tev tāds?

Gundega

Laid mierā, laid, ko tu te aušojies!
Vai domā otram lāgam pasmelties
No bļodas virsas? Nu, un kur vēl mājas!
Tad jālūko par to, ka padoms krājas.

Sniedze

Kā tad, kā tad, man jau tik prieks par to,
Ka tu tik labi tagad ievēro
It visu tā, kā prastas sievas dara.

Gundega

Vai prasts jeb smalks, tas tagad nav no svara.

Abas virtuvē. Zālē sākas muzika. No virtuves ieskrien puikas, viens pēc otra, sametas zīmēm, skrien pa kāpēm līdz durvīm, grūstīdamies mēģina tikt pie atslēgas cauruma un skatīties. Daris ātri at-
rauj durvis, ierauga puikas, sāk tos vicot.

Daris

Ek — zagļi! Es jums, es jums došu,
Ko grābšu ciet', to nežēlošu.

Aizdzen puikas virtuvē, pats pakal.

Muzika aplust. No virtuves iznāk Gundega un Sniedze, nesdamas traukus. Liek tos uz klona.

Gundega šūpo rokas.

Ai, sūrst! Tā nopluka! Tik sarkanās.

Sniedze kā pārmezdama.

Vēl tās tev nav pie darba radušās.

Abas notupias un sāk berzt un tīrīt traukus.

Sniedze

To ļaužu! A? Pilns pagalms un pilns nams!

Te darbs nav vienā dienā padarams.

Man šķiet, mums vajadzēs līdz rītam kūkot.

Viņas strādā. Muzika sāk zālē. Sniedze kā elektrizēta.

Dzi, dzi, tur spēlmaņi! Vei, iesim lūkot!

Gundega

Kā muļķīte! Kur tad tu gribi iet,

Tu redzi tak, ka visas durvis ciet.

Sniedze

Nu, atslēgai tak caurums būs, vai plaisa;

Vai gaidīsim, līdz durvis vaļā taisa.

Gundega

Pfe tu! Kā kauna nav gar durvīm ložņāt,

Kā vergam slepus noklausīties, ošņāt?

Sniedze

Kā ošņāt, ložņāt, kas par svešu skaņu?

Vai pielīdi tu reiz ar veiklu maņu

Kur putnis zarā savu dziesmu bur?

Tur tev ir elpa krūtīs jāaiztur,

Tā lapās jāielīp, kā dūņās dēlei,

Jo citādi jau putnam jālūst mēlei. —

Ko tad tu zini, vai tu pieplaki

Kā taurenīts pie lapas, redzēji

Kā saule vižņu metus upē glauž?

Kā vaļavīksna pārļu tiltu auž?

Kā vakars mežā ēnu stabus slien?

Kas t' šite? Te jau cilvēki tik vien.

Skrien pa trepēm augšā, skatās pa atslēgas caurumu, aizgrabta.

Ai, nāc! Žēl tik, ka durvis sedz,

Te tik ar vienu aci redz.

Ai, ai, kā lec, cik skaistas, jaukas

Tās princesenes, tievas, taukas!

Puikas viens pēc otra no virtuves, ierauga Sniedzi pie durvīm, nomet,
kas tiem rokā, skrien pa kāpēm augšā pie durvīm.

Sniedze

Kad tik tu redzētu! Tāds joks!

Dažs ir kā cilvēks, dažs kā spoks! — —
Nu ienāca, vei, viena tāda,
Tai sarkana — —

Pirmais puika atgrūž Sniedzi no durvīm, skatās.

— — tai zaļa āda! —

Ek, nu tik lec, kā karalim vai kāzas!

Gundega ļoti uzmanīga.

Kā, zaļa, sarkana? Vai nav tik māsas!

Steidzas pa pakāpēm pie durvīm.

Sniedze pakalpīga.

Nāc manā vietā, šē kur ... tā ...

Puikām.

Nu tie vēl rikstēm jāvalda.

Vai ļausat! Tādi rezgaļi!

Redz tak, šie lieli cilvēki!

Gundega pirmā pie atslēgas cauruma. Puikas pārgalvīgi smiedamies un spiezdami cīkstas ar Sniedzi, kuram pirmam tikt pēc tam pie cauruma. Spiežoties durvis piepeši atsprāgst plati vaļā, redzama krāšņa karažāle ar deļotājiem. Piepeši pārtraukums. Visi nostāj deļot, skaļi smiedamies grūst laukā. Puikas kā putni ielaižas virtuvē. Sniedze, neizlaizdama neviena, plati atvērtiem skatiem, atkāpjas ačgārniski priekšā pa kreisi. Gundega redz un pazīst māsas, māsas vīrus, slēpj segā seju un lūko nepamanīta tikt virtuvē. Vieglais princis visiem ļautrajiem viesiem priekšgalā.

Vieglais princis

Vai re, kur kukņas kalponītes,

Sīc, dīc, kā sila mežainītes!

Sniedzei.

Nuk' skuķi, gribi pilī sviesties,

Un dancī kņadēt, līdz griezties?

Nāc šu'!

Galma kungs

Ha, ha! Nu tik būs tracis!

Sniedze

Laid! Izskrāpēšu tev vēl acis!

Galma kungs

Ha, ha, tā liekas pārāk kautra!

Vieglais princis pamana Gundegu, rauj to priekšā.

Šitā, kas zin, būs vairāk jautra.

Galma kungs

Tā spīrinās un baidās ļoti.

Vieglais princis

Nāc, griez, tu hopsasā tak proti!

Tā: plīdu — lidu, skriešus, soļiem,

Kā lēkātu pa karstiem oļiem.

Galma kungs

Tā zaudējuse valodu.

Visi smejas. Puikas atkal viens pēc otra ieskrien no virtuves, skatās traci.

Vieglais princis

Nu, nu, nu, nu; nu, nu, nu, nu!

Gundegai vairoties un Vieglajam princim velkot, nokrīt sega, pārtrūkst josta, zem segas slēptais trauks nokrīt zemē un sašķīst.

Vieglais princis

Kur ķeras klāt, tā lūst kā trusla.

Pirmais puika gaviļēs.

Vej, vej, kur izlist visa susla!

Galma ļaudis

Kas? kur? kā?

Galma kungs

Krūze saplīsa.

Tā bij zem segas paslēpta.

Pirmais puika

Ar galda paliekām pildīta.

Visi smejas. Daris dzen puikas virtuvē. Gundega priekšā pa labi, kailu kā plecos ievilkta galvu. Elka pieskrien pie Saivas. Abas priekšā pa kreisi.

Elka

Vai tā nav — — ? —

Saiva ari pazinuse, bet negrib ierādīt.

Nē, tā nava, nava!

Elka atskatās uz Gundegu.

Tā ir.

Saiva

Nē, kad es saku: nava!

Varžu zemes karalis skali abām.

Vai redzat, redzat Gundegu,
Ko aizdzina ar ubagu?

Saiva

Kuš, muļķi!

Galma ļaudis

Vai tad tā ir tā?

Galma kungs

Ja, ja, ja, ja!

Galma dāma galma kungam.

Ja, ja, ja, ja!

Otrs galma kungs Saivai.

Tā jūsu māsa? Hm, hm, hm.

Saiva mēda.

Ja, mana māsa. Hm, hm, hm.

Gundega stāv aizgriezusēs un ļauj visam iet sev pāri. Viņa pārdzīvo kaunu, dusmas, spītību, žēlumu. Viņa visu sevī pārvērtē. Un visam cauri, kā lūzumiem sakūstot, laužas jaunas stipras jūtas uz āru, kas pārlej visu kā ar brīnišķu gaismu. Viņas augums sacelšas, galva saslejas lepni, viņa atgriežas un skatās brīvi visiem un māsām sejā, lepnu mieru un pašapziņu.

Elka

Būs jāiet klāt.

Saiva

Kad jāiet, ej!

Galma kungs

Kā karstu eļļu acīs lej.

Elka Gundegai izsmejoši.

Nu kā nu iet?

Saiva

Ar lielo brīvi?
Teic jau, tu vedot zaļu dzīvi.

Elka

Kā t' nu ne zaļu? Sūnās, mežā!

Saiva

Jeb tupu — rāpu lauku ežā.

Visi smejas.

Elka

Tavs vīrs jau esot lielu radu.

Saiva

Nūk! Viņš jau radojas ar badu!

Visi smejas.

Elka

Sauc dzīrās kroplus, tislus, pluskas.

Saiva

Ceļ galdā samazgas un druskas.

Galma kungs

Tām karalienēm joki rit,
Kā rakstā sit, kā rakstā sit!

Elka

Nu kā t' ir ar to milestību?

Saiva

Vai snāj ar rungu vai ar stību?

Visi smejas.

Galma kungs

Ar rungu vai ar stību! Ha!
Tas labi teikts, ha, ha, ha, ha!

Galma dāma

Ja man tā būtu ar ubagu,
Es stāvu zemē ielīstu.

Galma kungs

Ir viņa, šķiet, no kauna kratās.

Galma dāma

Nemaz! Kuš! Redz, kā viņa skatās?

Galma kungs

Klau, ko šī teiks! Nu atkūst mēle.

Galma dāma

Tai ģimis kluss, bet acis kvēle.

Gundega

Es redzu niknas acis, dzirdu zaimus,
No lūpām, kas man citkārt teica glaimus.
Bet ļaunā valoda pret mani griezta,
Kā čaula slīd pret glāžu kalnu sviesta.
Vai ticat — neticat — man jēlā vieta
Nupat no jūsu vārdiem kļuva cieta.
Kā ūdeņi, kas palos grūst un šķīras,
Gar mani izdzīvota dzīve iras,
Un es kā pērnās lapas iemetu
Tur kaunu, dusmas, spīti, želumu. —
Bij kauns par to, ka man tik zemai būt,
Bij dusmas, ka man zaimi jāšajūt,
Bij žēl, ka agrāk nezināju dzīves īsto slāpi,
Bij spīte — nerādīt jums savu sāpi.
Tas bij, nu nava vairs, nedz ar' kad būs,
Man svešas jūsu balsis, sveši jūs,
Kā odu bars, kas švirkst ap manu dzirdi;
Jūs redzu, klausīt klausos tik uz sirdi,
Kur dziļas gaviles grib ceļu lauzt,
Par to, — par to — kas manī taisās aust!

Saiva

Ko muld! Kas t' viņā aust! Vai aku!
Itkā jau liktens savu taku
Tai parādītu kā ar pirkstu!

Elka

Ko klausī salmu uguns švirkstu!
Arvien tai valoda ar robiem,
Arvien tā aiztur ko aiz zobiem!

Saiva

Ak aiztur! Es gan būšu glēva?
Lai agrāk slēpās tā aiz tēva;

Bet nu tā kaila ubadze,
Bet kur ir spēks un vara? Še!

Rāda uz sevi.

Lai provē neteikt ko ar labu,
Es izlauzīšu, kā ar vabu.

Gundega

Spēks nava vārds, kas viegli teicas,
Par mani tāda vara beidzas.

Māris iznācis klusi starp ļaudīm, stāv Gundegas priekšā.

Gundega Mārim.

Ā, Māri, tu — un sveiks! Tad steigšu,
Nāc iesim, es — tev vienam teikšu —

Māris ar visu sirdi.

To saki visu klātbūtnē!

Gundega atsalst.

Nemūžam!

Māris

Nu, kad nē, tad nē,
Tad nevaj'dzēs vairs vārda lauzt,
Ne slepeni man vairs ko paust,
Jo pēdējo tev mute saka:
Mums tūdaļ šķiras ceļš un taka.

Gundega

Kā? Šķiras? Tavi vārdi baida.

Māris

Nē — tavu tēvu pilī gaida.

Saiva un Elka

Ko? Tēvu?

Gundega

Tēvu? Vai patiesi?

Elka

Nu paskat, kas par dārgu viesi!
Nāk žēlot meitu. Tas par traku!

Saiva

Nāk paost nabadzības smaku!

Māris

Nāk meitai atkal laimi lemt,
No tā, kam deva, nāk to ņemt.
Tad pienākas, ka ubags klanās,
Tik ātri tai no kājām manās,
Kā mākons, kas pār sauli iet,
Kā balss, kas mirkli ausī dzied.

Zemu klanās.

Gundega

Ko runā, dzirdi, mana griba —

Māris

Tāpat kā tava žēlastība
Nu lieka balva. Nedusmo,
Ka ubags tencina par to.

Atkal klanās.

Mans arklis grieza dziļu vagu,
Mans jūgs tev dažkārt bij par smagu.
Kur sūru nu pret saldu mij,
Ņem tā par labu kā nu bij.

Ātri aiziet. Tai pašā acumirkli no pretējās puses uznāk — **Garzobju karalis, Adaļa, Mirdza** ar citām Gundegas agrākām biedrenēm. Visas sakrīt un salīp ap Gundegu, apvij tai kājas, tā, kā tā nevar soļā spert.

Gundega izstiepi rokas Mārim pakal.

Vai, Māri . . . Sirdi svaidīt svaida!

Uz Sniedzi.

Tec, saki, saki lai viņš gaida.

Adaļa glāsta Gundegas rokas.

Ak, princesīte . . . rokas cietas!

Karalis

Lai, lai, nu sareps visas vietas.

Gundega nepacietīga, mēģina atsvabināties.

Laid mani! Nekavē! . . . To moku!

Karalis

Nāc šur. Sniedz tēvam atkal roku!

Adaļa

Nu neturi vairs prātu greizu.
Tēvs izcietās ar' savu reizu.

Karalis

Nu neturi vairs dusmu!

Gundega

Nē, tik ļauj man iet, tik nekavē!

Adaļa

Kur iet? Tepat jau laime sākas,
Viss iegriezīsies tā, kā nākas.

Sniedze ieskrej.

Gundega

Nu, kur viņš ir?

Sniedze rausta plecus.

Es nezinu.
Es visas malas izskrēju,
Es biju katrā ceļa galā.
Nav. Tā kā akā iekritis.
Vai ielīdis būt kādā alā,
Neviens ne zin, ne redzējis.

Gundega slīgst.

Vai, spēki gurst!

Karalis

Nāc, nāc un dusi.
Pie sirds.

Sniedze

Vei, nu tā pamirusi.
Nav brīnums! Trešo dienu laukā
Bez barības, bez miega braukā.

Karalis

Gan atspirgs sirds un atmostoties rims,
Kad dzīve tai kā rīts no sapņa dzims.
Šurp meitas, nesat viņu zālē, pošat,
Lai neredz tā vairs savu skrandu, jožat
To zelta jostām, liekat vaiņagu
Un tērpjat to kā karalīgavu.

Pats liktens brīnišķi tai ceļu raucis,
Jo dzirdat: Brusubārda, kas jūs saucis.
Šurp visus, atlaida man tādu ziņu,
Ka šodien kā z a s svinēšot ar viņu!

Visi uztraukti un bijīgi sakustas, klanās Gundegai un Garzobju karalim, tad satek ap Gundegu, laimīgs katrs, kas var pieķerties klāt un palīdzēt to nest.

Saiva

Ek, sāksies atkal muļķības pa jaunam.

Elka

Ko t' vairs! Nu domā tik, kā kāzu kājas aunam!

Priekšgars.

Pārvēršanās.

Neliela zāle karaļa Brusubārdas pili, izrakstītām sienām. Durvis pa labi un pa kreisi, vidū redzamas pavisam zemas, caurumveidīgas durvis. Priekšā, vairāk pa kreisi — Gundega, krāšņi rotāta guļ uz paaugstinājuma, kas pāklāts zvēru ādām. Ap viņu Adaļa, rotaļu biedrenes un galma dāmas. Priekškamam uzejot Sniedze laužas tikt pie Gundegas, bet biedrenes to dzen atpakaļ. Tad Sniedze spītīgi aizgriežas un apskata sienas un lietas, visu ar pirkstiem aptaustīdama. Visi bagātās drēbēs, izņemot Sniedzi. Ienāk Garzobju karalis, Saiva, Elka, ar saviem vīriem un pavadoņiem.

Karalis

Nu ko, vai apgērbta jau līgava?

Mirdza

Viss tā, kā karalis to vēlēja,
Tik — — —

Karalis

Nu, nu?

Mirdza

Guļ vēl bālā nāves miegā.
Tik lūpas kaist kā magonītes sniegā.

Karalis plāta rokas.

Vaj'g tak ko darīt — —

Mirdza

Mēs jau darījām.
Gan dārgām zālēm laistījām,
Gan kvēpinājām smaršu tvaikus,
Gan dziesmas dziedājām, kā citus laikus,
Kad rītos cēlām — tās tai patika.
Ko nu? Nu nezinam vairs padoma.

Sniedze pie karaļa.

Es varētu varbūt to modināt,
Bet mani jau tās sievas nelaiž klāt.

Karalis

Kā nelaiž? Kas to drikst? Ja vari
Tik to, tad lūdzama jel dari!
Es bagātīgi atalgošu,
Es princi — princi tev par vīru došu.

Sniedze

Ha, ha, ha, ha, man tīri smiekļis nāk!
Kā vecu naudu prinčus dāvāt sāk. —
Kungs ķēniņ, dzi, nu neņem nu par ļaunu,
Es daru tik, kas sirdij nav par kaunu;
Es esmu te, lai nedarat šai pāri,
Kad mosies tā, mēs iesim meklēt Māri,
Bet savu princi vari iesālit! —
Tā, nu pēc zālēm aizskriešu tūlit.

Adaļa

Tā lielbiņa! Kur t' šī skries pēc zālēm.

Mirdza

Nē, šorīt gājuse pa meža tālēm
Tur agri plūkuse — re, klāt jau ar'.

Sniedze ar puškīti meža puķu.

Še zāle būs, kas brīnumdarbus dar'.

Visi spiežās ap Sniedzi.

Tā nē, tā kaķpēda, šī traķene,
Šī naktsvijole, meža princese;
Bet še, še redzat spēka zāli pašu!

Ja viņas smaršu ievēl līdz ar dvašu,
Tad nokrīt pamīrums kā lietuvēni.

Viņa pietiek pie Gundegas.

Jūs tagad stāvat rāmi.

Karalis pavēl.

Lēni, lēni!

Sniedze liek Gundegai ieelpot meža puķu smaršu. Gundega atmetas. Vēl kā sapnī velk sev pār seju un acīm, tausta apģērbu, smaida.

Gundega

Man zelta drānas — vaiņags — — kur tad es? — —

Ā — Sniedze, tēvs — un manas biedrenes —

Bet Māris — — kur tad Māris? — Sniedze, nāc —

Sēdus. Ņem Sniedzi pie rokas.

Sniedze ceļos pie Gundegas. Nekustas.

Lai, lai, tev tagad, rasi, citāds prāts,

Jo cita kārtā. Laime stāv kā stabs.

Gundega

Ko runā, pate zini, cik viņš labs.

Sniedze ar nodomu.

Labs — labs, bet acīs jau toties

Tu tam kā izsikušās akās skatoties.

Gundega kā sapņa varā.

Nē, drīzāk saki kalnu ezeros,

Kas savu dzelmju dziedros spoguļos

Kā zvīlojošos dārgakmeņos laistās.

Sniedze

Un lūpas ar' pavisam neesot skaistas.

Gundega

Bet vārdu varenības dvēsmā

Pār viņām plūst kā dziedra rīta vēsmā.

Sniedze

Un augums... ja... uz augumu kas tiecas...

Viņš drusku zems un pat kā kuprī liecas.

Gundega

Stāv ozols kalngalā pret plašu āri,
Pats zems, bet zem' un augstam skatās pāri.

Sniedze

Un mati ne'sot ar' pēc katra garšas.

Gundega

Tie pilni lauku vēju, mežu smaršas!

Sniedze

Un rokas tādas! apkampt var vai ēku!

Gundega

Tas tāpēc, kā tas viņās auklē spēku!

Sniedze

Un gaita neveikla un kāja kliba!

Gundega

Ja mani tumšā naktī viņa griba
Gar bezdibeņu malu vadītu,
Es akli viņa solum ticētu.

Sniedze uzlēc kājās, sit plaukstas.

Nu vai es neteicu, no lielā nieva
Tik palika i. Nu tu esi sieva!
Nāc iesim!

Gundega kājās.

Ja, jau tik daudz nokavēts!

Karalis pārskaities skrej priekšā.

Ak mulsis prāts! Vai tas nu redzēts!
Ak neprašas! Tur jāpaliek vai mēmam!
Kā var nu pakaļ laisties tādām ķēmam.

Adaļa karalim.

Kas vainīgs! Vainīgs pats! Nu kod nu pirkstu!

Karalis

Kā, vai t' es sausā sārtā metu dzirkstu?
Vai domāju, ka mana meita ies
Pie satrenēj'ša praula aizdegties?
Ko darīju, tik bij par mācību,
Lai labu tā no ļauna izšķirtu.

Gundega

Nu izšķiruse tava meita ir,
Bet izšķirtais to pašu līdzā šķir.

Karalis

Nu pietiek. Spītē, bet kur jānīst, nīsti!
Ja nē, tad pielūko, ka nenovīsti
Pirms precnieks nāks pa trešo lāgu tāds.

Draudoši.

Tu nīsti nicinamo, tas mans prāts!

Gundega

Tāds prāts bij arī man. Es viņu nīdu,
Es gaisu viņam elpot nenovīdu,
Es nedzēru no trauka, kur tas dzēris;
Pa taku, kur tas savu kāju spēris,
Es liedzos iet, ak tā vien, tā vien likās,
Ka netikas nekas, kas viņam tikās. —
Bet katris vakars citāds bij kā rīts,
Vai sūrs jeb salds, bet j a u n s bij katris brīds!
Es lādēju, es nīdu, bet viņš vienīgs
Bij katra darba, katra brīža cienīgs.

Elka

Tā cildina to medus mēlē!

Saiva

Tas redzams aklam; deg kā kvēlē!

Gundega

Un jaunu pasauli, to sirds tik zina,
No miglas viņš kā saule dienu tina;
Man viņa acs bij logs un mute atslēga,
Un roka zizlis, ko tā aizskāra
Tas kļuva cits: ļauns labs un labais ļauns,
Gods stājās tur, kur citkārt mita kauns. —
Un tā — un tā — ko jums to ilgāk paust,
Ne mīklu jums šo atminēt, ne jaust,
Tik zināt: naidam bij kā ledum jāšagrūst,
Kad pavasarī ūdeņi sāk vaļā lūst!

Klusu kā pie sevis.

Ak, kā es sevi mānīju un vilu
Un nezināju, ka es mīlu — mīlu.

Elka

Es raustu plecus! Trakas — trakas lietas!

Saiva

Fui, fui! Tai mūsu vidū nav vairs vietas!

Gundega

Tas tiesa. Nav. Ne ari kad vairs būs.
Jo kas tad, māsas, esat katra jūs?
Kā koks, kas tik ap sevi lapas krata,
Kā pāvs, kas tikai savas spalvas skata.
Vai tā nu man vairs dzīvot gad' no gada,
Kur tagad viss, kas dvašo man ir
rada!

Karalis

Bet domā tik: mūžs dienā nav, vai gads.

Adaļa starpā.

Ja, jā!

Karalis

Tik gaidi: sāksies trūkums, bads.
Būs kājas smagas, krūtis pilnas raudu.

Gundega

Kas sāpju nebijās, tas nebiesies ar' draudu.
Kam sāpju brūces priekš ir slēdzis ciet,
Kā samtkurpēm var visam pāri iet.

Karalis apņēmies.

Nu tad — —man negribējās gan par to —
Bet ja jau tā — tad teikšu beidzamo:
Ir pavēlēts — hm — ja — ir nospriests — nu
Ja kur un kā — kāds satiek ubagu,
Tad — lai — lai — —

Saiva ātri.

Neatstāj to dzīvu. Tā!

Gundega skrien pie visiem.

Ko? Sakat, teicat, vai tas tasnība?

Visi klusē un izvairas, tikai Sniedze dūsmās un spītē rāda dūres.

Gundega

Nu ko tad vairāk? Tad jau labi. Darat
Tik savu. Jums tas spēks, jūs varat.
Bet es ar' savu darīt zināšu,
Es nāvi tam no lūpām skūpstīšu,
Nekas no viņa mani nevar šķirt:
Prieks būtu bijis dzīvot, prieks būs mirt!

Elka tēvam.

Vai dzirdi nu?

Karalis

Es atmetu ar roku.
Lai skrej!

Saiva

Tā būtu jāaizdzen ar koku!

Elka

Man kauns!

Saiva

Kas tad šo tur, kad prāti nesas,
Nāks karalis, lai neredz vairs ne ķesas!

Gundega uz durvīm pā kreisi.

Elka aizskrien priekšā.

Tur Brusubārda nāks! Drīz taures pūtīs!

Gundega uz durvīm pa labi.

Saiva aizskrien priekšā.

Nē, tur viņš nāks! Tā ieskries pašās krūtīs!

Gundega

Nu kur tad lai es savu ceļu ņemu?

Saiva

Tu zemu liecies, bet ne diezgan zemu.
Re, caurums sienā, kur pēc punduriem
un nelgām saukā!

Sniedze

Lai caurums kāds, kad tik mēs tiekam laukā!

Gundega pieskrien pie zemajām durvīm, liecas lai lišus
tiktu laukā. Tai acumirkli nozūd siena, atveras plaša pīlaru

zāle vienā zeltā un krāšņumā. Spožu pavadoņu vidū stāv **Māris** — karalis Brusubārda, tāds, kā to Gundega redzēja sapnī. Gundega stāv kā saistīta, tad izstiepj lēni rokas kā pret sapņa parādību, kāpjas lēnām, lēnām atpakaļ līdz tā stāv priekšā pa kreisi. Brusubārda, viņu vienu acis turēdams, seko tai tik pat lēnām, līdz tas stāv tai pretī priekšā pa labi.

Brusubārda

Gundega, Gundega, es tevi saucu!
Sapni es tev ar dzīvi jaucu,
Sirdsdailē starojošā diena,
Nāc mana īstā karaliena!

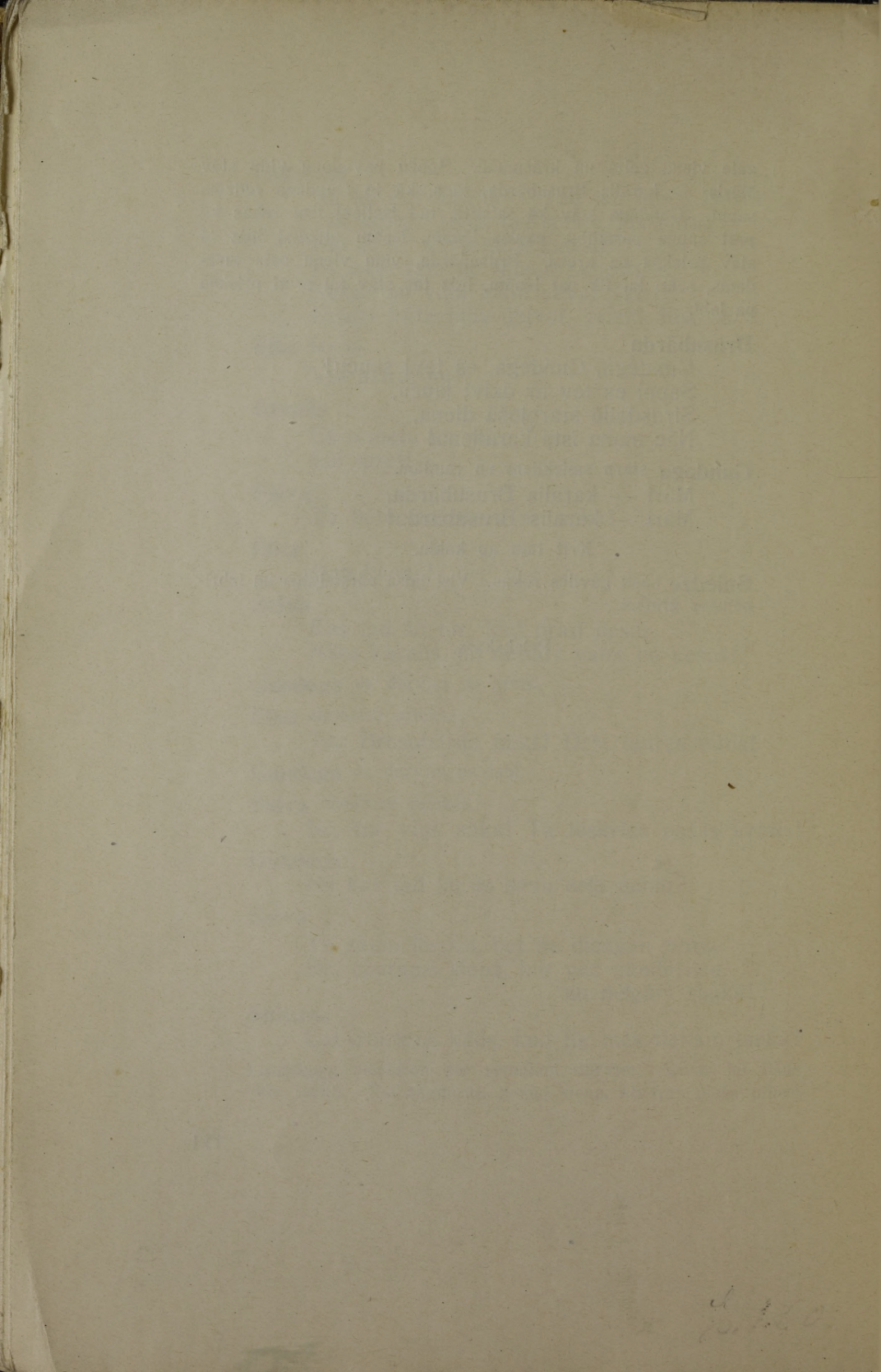
Gundega starp smiekliem un raudām.

Māri — karalis Brusubārda,
Māri — karalis Brusubārda!

. Kāt tam ap kaklu.

Sniedze sasit gaviļes rokas. Visi taisa pārsteigtus un izbrīnējušos ģimjus.

Priekšskars.

[1,10]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0304010800

